Redogörelse

1984/85: 3

Fullmäktiges i riksgäldskontoret förvaltningsberättelse för budgetåret 1983/84

1984-09-20

Till Riksdagen

Jämlikt 13 § lagen (1982: 1158) om riksgäldskontoret skall fullmäktige i riksgäldskontoret varje år före den 15 oktober till riksdagen avge berättelse om riksgäldskontorets ställning och förvaltning under det senaste budgetåret. Till fullgörande av denna skyldighet överlämnar fullmäktige härmed riksgäldskontorets verksamhetsberättelse för budgetåret 1983/84. Fullmäktige vill också hänvisa till riksgäldskontorets statistiska årsbok för samma budgetår, vilken är under utarbetande.

SVEN HEURGREN

PAUL JANSSON VALTER KRISTENSON

TAGE SUNDKVIST MAJ-LIS LANDBERG

ERIK HOVHAMMAR LARS TOBISSON

LARS KALDERÉN
Riksgäldsdirektör

Lars Heikensten

Innehållsförteckning

sid

3 1. Riksgäldskontoret verksamhetsåret 1983/84 – en kort presentation
3 Nya upplåningsformer på den svenska marknaden
3 En aktiv förvaltning av utlandsskulden
4 Riksgäldskontorets övriga uppgifter

5 2. Den ekonomiska utvecklingen
5 En kris för industrin
5 Återkommande devalveringar
6 Underskott i statens finanser
6 Konsekvenser för sparandet

8 3. Budgetunderskottet och statens skuld
8 Stora budgetunderskott
9 Ett strukturellt underskott
9 Snabbt ökande statsskuld
10 Stora räntebetalningar

12 4. Statens upplåningspolitik
12 Olika upplåningssätt
13 Ökad upplåning hos allmänheten
13 Lägre likviditetstillväxt
14 Hur stor upplåning utomlands?
14 Återbetalning av privata och kommunala utlandslån
15 En realt sett stabil valutareserv

16 5. Upplåningen i Sverige
16 De nya värdepappren – riksobligationen och statsskuldväxeln
17 Riksobligationen och statsskuldväxeln – stor andel av statsskulden
17 Anspråk på stor del av kreditmarknaden
18 Ett sätt att ta hand om det ökande företagssparandet
19 Penningmarknaden underlättar statens upplåning
19 Konsekvenser för penningpolitiken
20 Från sjunkande till stigande räntor
21 Minskad betydelse för prioriterade obligationer
22 En ny sparform för hushållen – allemanssparandet
23 Stor försäljning av premieobligationer
24 Två traditionella sparobligationslån

25 6. De internationella kreditmarknaderna
25 Bättre internationellt konjunkturläge
25 Minskade externa obalanser
25 Uppgång i de amerikanska räntorna
27 Fortsatt appreciering av den amerikanska dollarn
27 Dämpad efterfrågan på internationella krediter
28 Kraftig expansion av den internationella obligationsmarknaden.

29 7. Utlandsupplåningen
29 Betydande låneomläggning
30 Aktuella tendenser under budgetåret
31 Kreditreserven ger flexibilitet
32 Stora betalningsströmmar
32 Nya lånekonstruktioner ger kostnadsfördelar
34 Utlandsskulden och dess kostnader
36 Betydande skuldtjänst under kommande år

37 8. Garantigivningen
37 Ansvar för en stor del av statens garantiåtaganden
37 Rekonstruktion av Broströms Rederi AB
38 Stöd till svenska varvsföretag
38 Stöd till svensk sjöfart
39 Garantier till energisektorn
39 Övrig garantiverksamhet

40 9. Övriga uppgifter
40 Vinstsparandet ökar
40 Skattesparandet har upphört
40 Statligt stöd till politiska partier
41 Rörliga krediter åt statliga verk och företag
41 Obligationsinnehav registreras i statsskuldboken

42 10. Riksgäldskontorets organisation och resurser
42 Organisation
42 Kostnaderna för riksgäldskontorets verksamhet

46 11. Tabellbilaga

© ESSELTE VÄRDETRYCK 1984

Förord

Riksgäldskontorets verksamhetsberättelse vänder sig i första hand till kontorets uppdragsgivare, Sveriges Riksdag. Varje höst skall riksgäldsfullmäktige inför riksdagen redogöra för riksgäldskontorets verksamhet under det gångna budgetåret.

Den verksamhetsberättelse för 1983/84 som här föreligger har, i likhet med sina närmaste föregångare, ett vidare syfte. Förhoppningen är att den skall kunna användas av personer med intresse för svensk statsupplåning inom banker, kreditinstitutioner, massmedia m m. I verksamhetsberättelsen tecknas också bakgrunden till dagens statsfinansiella situation och till den statsskuldpolitik som bedrivs. Det bör göra den intressant även för en bredare allmänhet.

För dem som vill tränga in i statsupplåningens detaljer ger riksgäldskontoret också ut en Statistisk Årsbok. Den innehåller utdrag ur kontorets räkenskaper och detaljerade beskrivningar av de låneoperationer som genomförts under budgetåret, liksom statistik om utestående lån, statsskuld m m. Årsboken beräknas utkomma inom den närmaste månaden. Verksamhetsberättelsen och årsboken kan båda beställas från riksgäldskontorets informationsfunktion.

Stockholm i oktober 1984

Riksgäldsfullmäktige
Sven Heurgren
Ordförande

Paul Jansson
Tage Sundkvist
Erik Hovhammar
Valter Kristensson
Maj-Lis Landberg
Lars Tobisson

Lars Kalderén
Riksgäldsdirektör

1.

Riksgäldskontoret verksamhetsåret 1983/84 – en kort presentation

Riksgäldskontoret är ett riksdagens verk och förvaltas av riksgäldsfullmäktige. Kontorets huvuduppgift är att ta upp lån inom och utom landet samt att förvalta statens skuld.

Hur upplåningen genomförs med avseende på tidpunkt, villkor, belopp och långivare är av betydelse för den ekonomiska politiken, särskilt penning- och kreditpolitiken. Ett nära samarbete förekommer därför på detta område mellan riksgäldskontoret, riksbanken och finansdepartementet.

Sedan mitten av 70-talet har staten haft stora och ökande underskott i sin budget. Under det gångna budgetåret bröts denna trend. Budgetunderskottet minskade för första gången sedan 1976.

Statsskulden (i bokförda värden) fortsatte att öka till 483 miljarder kronor, vilket nära nog är en tio-dubbling sedan 1974. När den del av statsskulden som hänför sig till lån utomlands värderas till de vid budgetårets slut aktuella valutakurserna uppgick statsskulden till 509 miljarder kronor.

Nya upplåningsformer på den svenska marknaden

Den del av statsskulden som är placerad inom landet ökade under det gångna budgetåret med 54 miljarder kronor. Totalt lånade emellertid riksgäldskontoret inom landet 133 miljarder kronor i form av nya emissioner (och allemanssparande).

Två nya låneformer infördes under verksamhetsåret, riksobligationer och allemanssparandet.

Riksobligationerna är tänkta att bidra till en breddning av kapitalmarknaden. De har i allmänhet längre löptider (hittills 3,5 till 7 år) än de under 1982 introducerade statsskuldväxlarna. Totalt såldes under året riksobligationer för 37,6 miljarder kronor och statsskuldväxlar för 66,4 miljarder kronor.

Räntan (priset) på en statsskuldväxel eller riksobligation har tidigare alltid fastställts av riksgäldsfullmäktige inför en emission. För att pressa upplåningskostnaderna introducerades i april 1984 ett anbudsförfarande vid försäljning av riksobligationer. Senare under år 1984 såldes även statsskuldväxlar på anbud.

Allemanssparandet vänder sig till hushållen. På skattemässigt förmånliga villkor och med bibehållen likviditet kan privatpersoner placera upp till 600 kronor per månad i bank (AllemansSpar) eller i aktiefond (AllemansFond). Bankmedlen överförs till riksgäldskontoret. Vid starten den 1 april 1984 hade drygt 1,8 miljoner personer anslutit sig till systemet. Av dessa hade knappt en och en halv miljon personer valt AllemansSpar. Under verksamhetsåret 1983/84 (två månader) tillfördes riksgäldskontoret på detta vis 1 353 miljoner kronor.

De viktigaste låneformerna på den svenska marknaden vid sidan om de nämnda är prioriterade obligationer samt spar- och premieobligationer. Prioriterade obligationer innehas främst av försäkringsbolag och AP-fonden medan spar- och premieobligationerna är utformade med tanke på hushållssektorn.

En aktiv förvaltning av utlandsskulden

Statens utlandsskuld ökade under det gångna verksamhetsåret med 19 miljarder kronor (mätt i de valutakurser som rådde

vid periodens början och slut). Detta är en lägre ökning än under de närmast föregående åren. Lånebehovet har minskat till följd av bytesbalansens förbättring.

Den totala upplåningen (bruttoupplåningen) utomlands var under året 38 miljarder kronor. Till största delen har denna upplåning använts för att förändra låneportföljens sammansättning. En jämnare återbetalningsprofil har eftersträvats. Samtidigt har lånevillkoren förbättrats. I detta arbete har riksgäldskontoret i samverkan med sina ledarbanker introducerat ett antal nya lånekonstruktioner på de internationella kapitalmarknaderna.

Riksgäldskontorets övriga uppgifter

Vid sidan om låneverksamheten och skuldförvaltningen har riksgäldskontoret ett antal andra uppgifter. Kontoret utfärdar statliga kreditgarantier, bl a till svenska varv och till rederier. Under det gångna året medförde detta att riksgäldskontoret var en aktiv part i arbetet med att strukturera om Broströmskoncernen.

I riksgäldskontorets uppgifter ingår vidare att administrera lönsparandet, att sköta redovisningen för riksdagsförvaltningen och riksdagens andra verk utom riksbanken samt att utföra intern revision inom samma område.

2.

Den ekonomiska utvecklingen

Den svenska ekonomin har under de senaste tio åren präglats av brist på balans i flera fundamentala avseenden. Två av balansbristerna framstår som särskilt centrala, underskotten i transaktionerna med utlandet och i den offentliga sektorns finanser. Båda dessa balansbrister har i hög grad kommit att påverka riksgäldskontorets verksamhet under senare år.

En kris för industrin

För att förstå den svenska ekonomins problem i dag är det nödvändigt att gå tillbaka drygt tio år i tiden. Sedan slutet av 60-talet har Sverige haft ett strukturellt betingat underskott i bytesbalansen. Bakom detta underskott döljer sig en kombination av svag industriell utveckling och relativt stark inhemsk efterfrågan.

Figur 1. Industrins förädlingsvärde under 50-, 60-, 70- och 80-talen. Fasta priser. Index = 100, år 1950, 1960, 1970 och 1980. Logaritmisk skala.

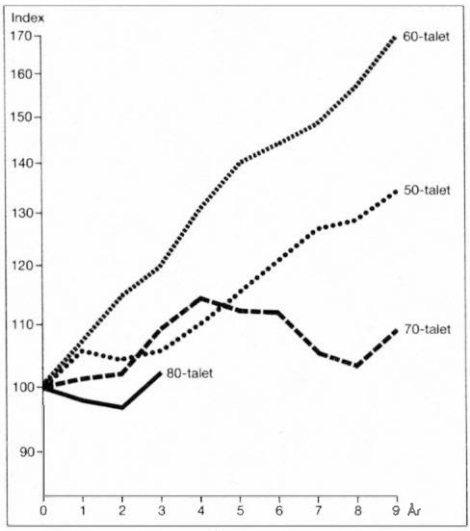

Källa: Långtidsutredningen 1980 och statistiska centralbyrån, nationalrakenskaperna.

Industriproduktionen ökade under 70-talet och 80-talets första år med ungefär en procent per år. Oavsett om detta jämförs med 50- och 60-talen eller med andra länder liknande Sverige är det ett anmärkningsvärt dåligt resultat. En konsekvens av den låga produktionsökningen har varit en nedgång i industrins sysselsättning.

Till den svaga industriella utvecklingen under 70- och 80-talen finns det olika förklaringar. Lönsamheten i industrin försämrades under 60-talets senare hälft och det tidiga 70-talet. Investeringar i industrin framstod därmed som mindre attraktiva. Dessutom bidrog den lägre lönsamheten till att företagens soliditet sjönk, vilket också påverkade investeringsviljan negativt.

När den första oljekrisen kom år 1974 drabbades svensk industri ovanligt hårt. Även det var delvis en följd av de tidigare åren med låg lönsamhet, eftersom företagens motståndskraft var låg. Därutöver hade svensk industri en branschsammansättning som visade sig oförmånlig. Situationen förvärrades av den i relation till omvärlden mycket snabba lönekostnadsökningen 1975-1976.

Återkommande devalveringar

Den försämring av konkurrenskraften som inträffade 1975-1976 avspeglade sig direkt i handelsbalansen, se figur 2. För att förbättra det relativa kostnadsläget devalverades den svenska kronan i två steg under år 1977. Effekterna blev emellertid kortvariga bl a till följd av 1979 års oljeprishöjning. Därtill kom en hög inhemsk efterfrågenivå och en oförmånlig löne- och prisutveckling som bidrog till att såväl han-

Figur 2. Handelsbalans och bytesbalans 1974-1983. Miljarder kronor.

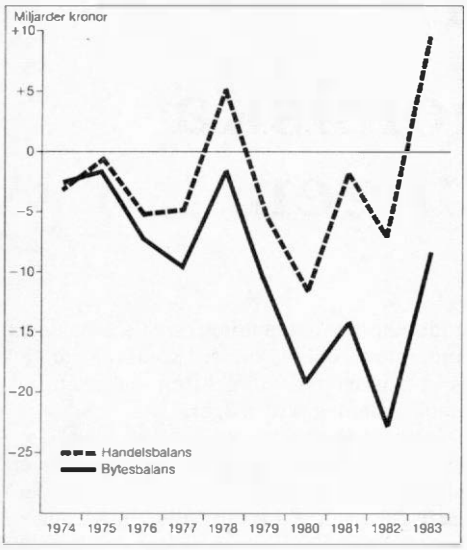

Källa: Riksbanken.

dels- som bytesbalansen försämrades dramatiskt under åren 1979 och 1980.

Nya devalveringar genomfördes 1981 och 1982. Särskilt den senare devalveringen ledde till en rejäl förbättring av det relativa kostnadsläget. Tillsammans med den gynnsamma internationella konjunkturen och en förhållandevis stram finanspolitik resulterade devalveringarna i en kraftig förbättring av handelsbalansen 1983. Under det första halvåret 1984 blev både handels- och bytesbalansens saldo positivt.

Underskott i statens finanser

Även om industrins finansiella situation försämrades under 70-talets första år och dess investeringar var låga föreföll någon akut kris inte råda. Produktionen ökade och nedgången i sysselsättningen motverkades av att fler arbeten skapades i den offentliga sektorn, främst inom kommunerna. Den totala inhemska efterfrågan tilläts inte öka till nivåer där balansen i utrikesbetalningarna äventyrades. Privat konsumtion hölls tillbaka samtidigt som resurser via skattesystemet överfördes till den offentliga sektorn.

Utvecklingen efter 1975 blev mer problematisk. Till följd av bl a en lägre ekonomisk tillväxt förmådde statens inkomster inte hålla jämna steg med utgifterna, se figur 3.

Efter ett par år med stora budgetunderskott sköt räntorna på den statsskuld som ackumulerats i höjden. Därför har de totala utgifterna (inkl räntor) i fasta priser ökat i snabb takt trots besparingar i övriga utgifter. Under det senaste budgetåret har emellertid de totala utgifterna minskat realt sett. Samtidigt är utgifterna exkl räntor nära nog nere på den reala nivå som rådde budgetåret 1978/79.

De statliga utgiftsöverskotten spädde på den allmänna efterfrågan. Det höga efterfrågeläget bidrog i sin tur till större underskott i bytesbalansen. Därmed bidrog alltså svårigheterna att få balans i den offentliga sektorns finanser till de tidigare nämnda bytesbalansunderskotten.

Efter ett par år med stora underskott i statens budget blev det nödvändigt att bromsa utbyggnaden av de offentliga verksamheterna. Därmed var det inte längre möjligt att motverka den ökning i arbetslösheten som blev följden av en svag internationell efterfrågan.

Konsekvenser för sparandet

De offentliga utgifterna, främst för konsumtionsändamål, har sedan mitten av 70-talet tillåtits öka snabbare än inkomsterna. Ett negativt finansiellt sparande för den offentliga sektorn har därför uppkommit, se figur 4. Parallellt har den privata sektorn, främst företagen, uppvisat ett högre finansiellt sparande. Det är en följd dels av de låga investeringarna, dels av att

Figur 3. Statens inkomster och utgifter. Miljarder kronor. 1980 års priser.

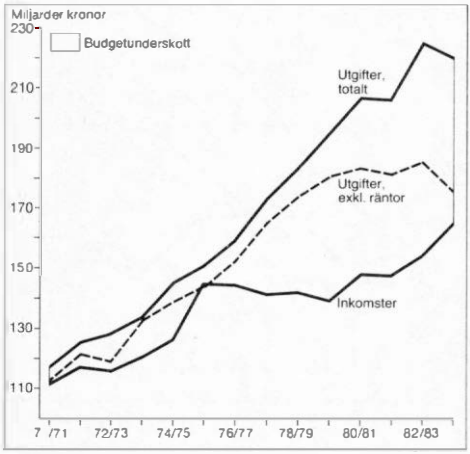

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 4. Finansiellt sparande i offentlig och privat sektor samt bytesbalans 1970–1983. Procent av BNP.

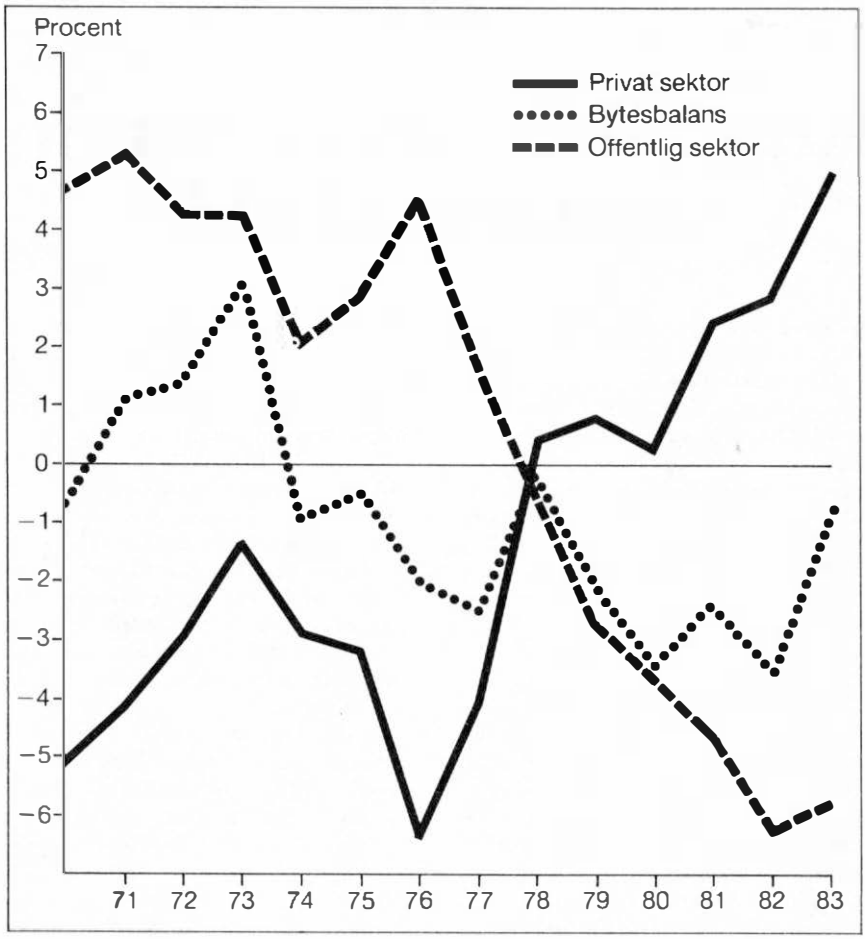

Källa: Långtidsutredningen 1984.

vinsterna ökat kraftigt. Vinstökningen har i sin tur i väsentlig utsträckning orsakats av devalveringarna.

Uppgången i det privata sparandet var under åren 1978 till 1983 inte tillräckligt stor för att fullt ut kompensera nedgången i det offentliga sparandet. Därför uppkom under dessa år ett sparandeunderskott för landet som helhet, vilket avspeglat sig i ett negativt bytesbalanssaldo. Mellan 1982 och 1983 minskade underskottet i bytesbalansen kraftigt. Som tidigare nämnts var saldot t o m positivt under det första halvåret 1984.

Det som var särskilt allvarligt i utvecklingen under 70-talets senare hälft och de första åren på 80-talet var att Sverige hade ett sparandeunderskott, d v s ett underskott i bytesbalansen, trots att investeringsverksamheten *minskade*. Innebörden är att utlandsupplåningen framför allt använts till att betala en ökning av konsumtionen. Den svenska produktionsapparatens förutsättningar att bidra till en återbetalning av den allt större utlandsskulden försämrades alltså parallellt med att skulden ökade. Det senaste halvårets överskott i bytesbalansen tillsammans med uppgången i bruttoinvesteringarna innebär onekligen en förbättring jämfört med tidigare. Problemen med att bibehålla den nuvarande situationen och helst ytterligare förbättra den – vilket är nödvändigt om utlandsskulden ska kunna betalas tillbaka – ska emellertid inte förringas.

3.

Budgetunderskottet och statens skuld

Staten har sedan mitten av 70-talet haft stora och ökande underskott i sin budget. Under det senaste budgetåret har underskottet minskat. Fortfarande kvarstår emellertid ett betydande underskott. Dessutom har en stor statsskuld ackumulerats. Räntorna på denna skuld är i dagsläget en av budgetens största utgiftsposter. Dess storlek bestäms i betydande utsträckning av faktorer som Sverige ej kan påverka, främst utvecklingen av valutakurser och internationella räntor.

Stora budgetunderskott

Budgetunderskottet kan mätas på olika vis. Statens kassamässiga budgetsaldo har ett särskilt intresse från riksgäldskontorets synpunkt, eftersom det anger storleken av statens nettoupplåningsbehov. Det ger därmed också en bild av hur statens affärer påverkar likviditeten på kreditmarknaden.

Det kassamässiga budgetunderskottet ökade trendmässigt från en nivå på cirka 10 miljarder kronor för budgetåret 1976/77 till nära 87 miljarder kronor för budgetåret 1982/83. Under det senaste budgetåret (1983/84) förefaller denna trend ha brutits – statens underskott minskade i nominella termer till 75,3 miljarder kronor, se figur 5. En betydande del av denna minskning är emellertid en följd av vad som i finansplanen benämns extraordinära budgetförstärkningar.

Under kalenderåret 1982 uppgick budgetsaldot som andel av BNP till drygt 13 procent. Motsvarande storhet för år 1983 var knappt 12 procent, se figur 6. Under budgetåret 1983/84 kan budgetunderskot-

Figur 5. Statens kassamässiga budgetsaldo 1977-1984. Miljarder kronor. Löpande 12-månadersvärden. Kvartalsvisa observationer.[1]

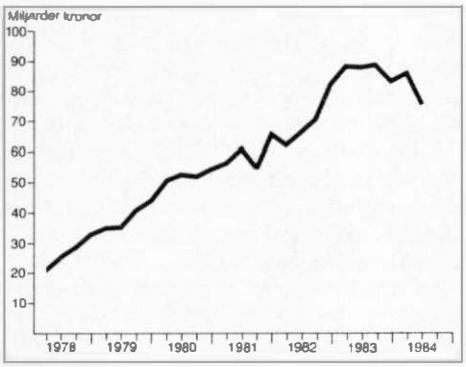

[1] Den oregelbundna utvecklingen av tolvmånaderskurvan under budgetåret 1981/82 beror på en omläggning av utbetalningsrutinerna för kommunalskattemedlen den 1 juli 1981. Från och med juli 1981 betalas dessa ut varje månad i stället för som tidigare varannan månad.

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 6. Statens kassamässiga budgetsaldo 1976-1983. Procent av BNP.

Källa: Riksgäldskontoret.

Tabell 1. Statens kassamässiga budgetsaldo 1979/80–1983/84. Miljarder kronor.

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Inkomster	132,5	155,3	168,5	191,3	222,2[1]
Utgifter exkl statsskuldräntor	−170,8	−192,5	−207,5	−230,8	−237,1[1]
Saldo exkl statsskuldräntor	− 38,3	− 37,2	− 39,0	− 39,5	− 14,9
Statsskuldräntor	− 14,5	− 23,8	− 27,7	− 48,2	− 60,4
Saldo inkl statsskuldräntor	− 52,8	− 61,0	− 66,7	− 87,7	− 75,3

[1] Preliminär uppgift

Källa: Riksgäldskontoret.

tet beräknas ha uppgått till drygt 10 procent av BNP.

I tabell 1 ges en mer detaljerad bild av utvecklingen de senaste budgetåren. Utgifterna exkl statsskuldräntor har under det senaste budgetåret ökat i väsentligt långsammare takt än tidigare. Dessutom har inkomsterna ökat snabbt som en följd dels av fattade riksdagsbeslut, dels av en tillväxt i skatteunderlaget.

För att studera den samlade offentliga sektorns effekt på ekonomin kan saldot för den konsoliderade offentliga sektorn utnyttjas. Detta innefattar statens, kommunernas och socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter. Mätt även på detta vis har det offentliga sparandet försvagats i snabb takt, från ett överskott på 15 miljarder kronor 1976 till ett underskott 1983 på nära 36 miljarder kronor.

Figur 7. Den offentliga sektorns strukturella finansiella sparande 1970–1984. Procent av BNP.[1]

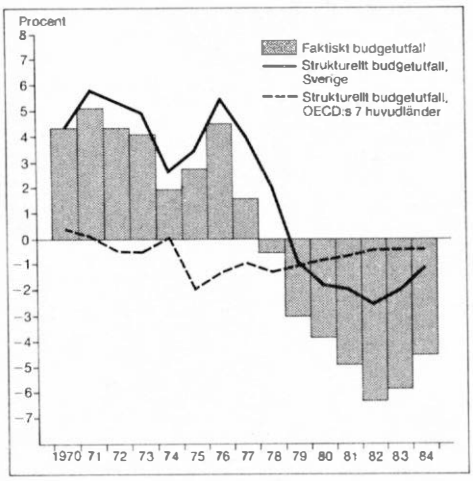

[1] Genomsnittet för de sju OECD-länderna har erhållits genom att deras respektive sparande har vägts med BNP.

Källa: OECD.

Ett strukturellt underskott

Den urholkning i de svenska offentliga finanserna som skett sedan 1976 framstår som dramatisk vid en jämförelse med andra OECD-länder. Särskilt påtagligt är detta när jämförelsen utgår ifrån det finansiella sparande som skulle råda vid full sysselsättning. Figur 7 visar detta mått på de offentliga finansernas strukturella utveckling under perioden 1970 till 1984 för Sverige och OECD:s sju huvudländer.

Det genomsnittliga underskottet vid full sysselsättning i de sju OECD-länderna har sedan slutet av 70-talet legat nära noll. De underskott som faktiskt har observerats i de dominerande västländerna kan alltså sägas ha berott på det låga kapacitetsutnyttjandet. Så har emellertid inte varit fallet i Sverige. Fram till 1982 ökade det strukturella underskottet i vårt land kraftigt. Därefter har en viss förbättring skett.

Snabbt ökande statsskuld

Den 30 juni 1984 uppgick statsskulden till nära 483 miljarder kronor (i bokförda värden). I nominella termer innebär det nästan en tio-dubbling på lika många år, se figur 8. Av den totala skulden utgjorde utlandsskulden cirka 103 miljarder kronor. Den har praktiskt taget i sin helhet tillkommit sedan 1977.

Statsskulden ökade under budgetåret 1983/84 med 75,3 miljarder kronor eller drygt 18 procent. Detta är en lägre procentuell ökningstakt än under de senaste sex budgetåren, då statsskulden ökade med i genomsnitt drygt 31 procent per år, se tabell 2.

Om statsskulden relateras till bruttonationalprodukten (BNP) framstår det senas-

Figur 8. Statsskuldens storlek. Miljarder kronor. Bokförda värden.

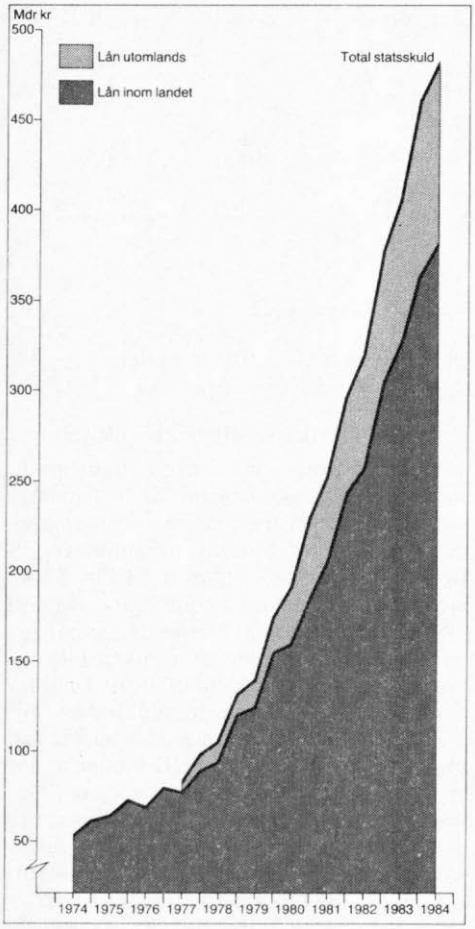

Källa: Riksgäldskontoret.

te årets utveckling som mindre ogynnsam. Vid slutet av 1976 motsvarade statsskulden 24 procent av BNP. Under de följande fem åren accelererade utvecklingen och vid slutet av 1982 utgjorde statsskulden 61 procent av BNP. Under år 1983 ökade statsskulden som andel av BNP med drygt fem procentenheter, se figur 9.

I figur 9 görs också en jämförelse med utvecklingen i Danmark, Finland och Norge. Jämförelsen är dock vansklig, då begreppet statsskuld inte är detsamma i de olika länderna. Detta påverkar framför allt kurvornas nivåer, men inte i samma utsträckning utvecklingen över tiden. Figuren antyder att alla fyra länderna från mitten av 70-talet ökat sin statsskuld i förhållande till bruttonationalprodukten. Särskilt gäller detta Sverige och Danmark. De stora norska investeringarna i oljeindustrin ökade tidigare Norges statsskuld kraftigt. De fyra senaste åren har dock oljeinkomsterna vänt kurvan nedåt. Den finska utvecklingen förefaller att ha varit den mest balanserade bland de nordiska länderna.

Stora räntebetalningar

Ränteutgifterna för statsskulden har stigit dramatiskt sedan ingången av 80-talet, se figur 10. Detta sammanhänger dels med att statsskulden ökat snabbt, dels med ett högre ränteläge.

Under budgetåret 1983/84 uppgick statsskuldräntorna m m till 60,4 miljarder kronor, en ökning med drygt 12 miljarder kronor jämfört med föregående budgetår. Av de dryga 60 miljarder som lånen kostat under året utgjorde nära 20 miljarder kronor ersättning för lån tagna i utlandet. Det senare beloppet inkluderar valutaförluster på 7,6 miljarder kronor. Under föregående verksamhetsår var valutaförlusterna 4,3 miljarder kronor.

Statsskuldräntorna är den ojämförligt största delen av kostnaderna för statens upplåning. De redovisas i statsbudgeten tillsammans med en del av de övriga utgifterna för statens upplåning under huvudtiteln Räntor på statsskulden m m. En sammanställning över dessa utgifter lämnas i tabell 1 i bilagan.

Till dessa utgifter för statsskulden och dess hantering kommer vissa utgifter som finansieras genom andra anslag på statsbudgeten. I avsnitt 10 lämnas en översikt över riksgäldskontorets verksamhetskostnader.

Tabell 2. Statsskuldens ökningstakt. Procentuell förändring från föregående budgetår.

	Totala statsskulden	Inhemsk statsskuld	Utlandsskuld
1971/72 t om 1976/77 genomsnitt	17,2	15,7	–
1977/78 t o m 1982/83 genomsnitt	31,1	28,2	48,7
1977/78	28.0	22,1	120,0
1978/79	32.4	31,9	36,4
1979/80	38,1	29,0	113,3
1980/81	31,8	28,8	46,9
1981/82	26,5	24,8	34,0
1982/83	27,2	26,9	28,6
1983/84	18,5	16,5	26,4

Källa: Riksgäldskontoret.

Varför ökade statsskuldräntorna under det senaste budgetåret?

Bakom de höga statsskuldräntorna döljer sig främst en totalt sett större statsskuld. Utgifterna för enbart räntorna på statsskulden uppgick till 52,1 miljarder kronor under budgetåret 1983/84 att jämföras med 43,7 miljarder kronor under 1982/83. Räntorna för lån upptagna i utlandet blev för samma tider 12,2 resp 9,7 miljarder kronor. Ränteutgifterna för den inhemska upplåningen ökade således med 5,9 miljarder kronor.

Större delen av ökningen i ränteutgifterna för den inhemska upplåningen faller på räntorna för prioriterade obligationer, 5,4 miljarder kronor. Förändringarna i ränteutgifterna för dessa lån mellan 1982/83 och 1983/84 bestäms av lånevillkor och förändring i utestående lånestock under 1982/83, då kostnaderna för denna upplåning uppstår året efter det att upplåningen skett (lån med helårskupong).

Under budgetåret 1982/83 lånades brutto mot prioriterade obligationer 42,6 miljarder kronor. Av detta belopp var 31,3 miljarder kronor nyupplåning medan 11,3 miljarder kronor utgjorde ersättning för förfallna lån. Att räntekostnaderna ökat beror dels på att den totala stocken av prioriterade obligationer har blivit större, dels på att räntan på de nya lånen är högre än på de förfallna. Härtill kommer bl a att räntekostnaderna på utelöpande lån ökat under året med 0,3 miljarder kronor till följd av räntejustering.

Figur 9. Statsskulden i Sverige, Danmark, Finland och Norge 1972–1983. Procent av BNP.

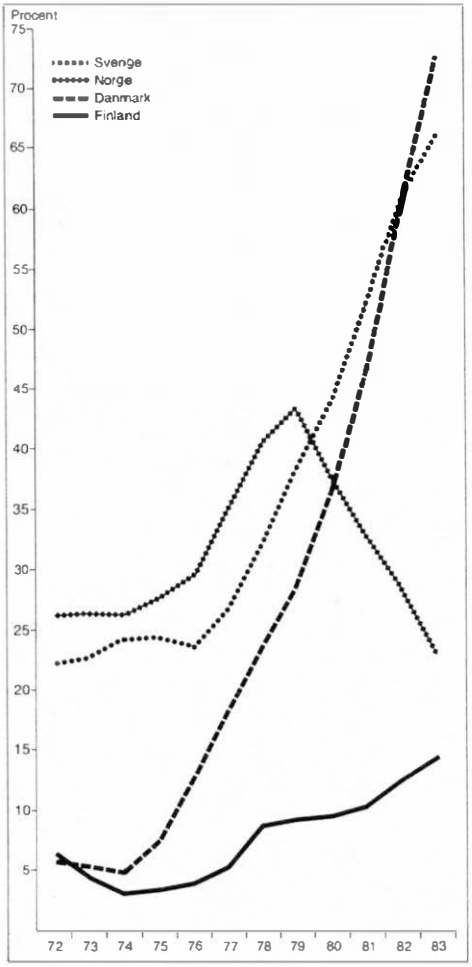

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 10. Räntebetalningar på statsskulden. Miljarder kronor.[1]

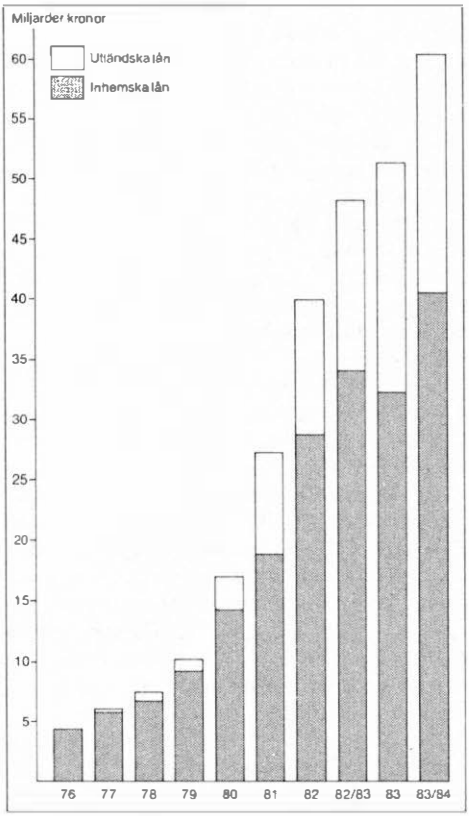

[1] Inkluderar räntor, valutaförluster, valutavinster, provisioner m m.

Källa: Riksgäldskontoret.

4.

Statens upplåningspolitik

Hur budgetunderskotten finansieras är betydelsefullt för likviditetsutvecklingen i ekonomin och därmed bl a för inflation och bytesbalans. Under senare år har upplåningspolitiken syftat till att åstadkomma en större upplåning utanför banksystemet. Detta har särskilt under det senaste året bidragit till en lägre likviditets- och penningmängdstillväxt.

Statens utländska nettoupplåning har i stort sett motsvarat underskottet i bytesbalansen. När detta minskat under det senaste året har en viss ytterligare statlig utlandsupplåning skett för att kompensera återbetalningar av privata och kommunala utlandslån. Därtill har gynnsamma marknadstillfällen utnyttjats för att sänka upplåningskostnaderna genom att med nya lån ersätta gamla före de kontraktsenliga förfallotidpunkterna.

Olika upplåningssätt

De stora statliga budgetunderskotten späder på likviditeten i ekonomin. De bidrar därmed till en högre inflationstakt och riskerar dessutom att försvaga bytesbalansen. På den inhemska kreditmarknaden ökar konkurrensen om kapital, vilket kan medföra att andra sektorer, tex industrin, tvingas slå av på sin investeringstakt. Detta är samband som staten måste beakta i första hand då beslut fattas om underskottens storlek men även när upplåningen genomförs.

De ekonomiska konsekvenserna av olika sätt att täcka statens underskott varierar. Om budgetunderskottet finansieras genom *upplåning i riksbanken,* kommer det normalt att ge upphov till en motsvarande ökning av penningmängden. En trolig konsekvens är att den privata efterfrågan stiger. Delvis kommer efterfrågan att rikta sig mot utlandet och leda till ett ökat underskott i bytesbalansen. Härutöver blir resultatet allmänna prishöjningar, d v s inflation.

Finansiering av budgetunderskotten genom *upplåning i utlandet* verkar på i princip samma sätt som finansiering i riksbanken. Den statliga upplåningen ökar valutareserven och påverkar därmed riksbankens totala tillgångar på samma vis som en försäljning av statspapper till riksbanken.

En tredje möjlighet är att staten lånar inom landet men *utanför banksystemet,* d v s hos hushåll, företag etc (allmänheten). Köparna av statspapper tvingas antingen minska sitt kassainnehav eller utnyttja banktillgodohavanden om de vill bibehålla sin konsumtionsnivå. Därmed minskar penningmängden. Upplåning hos allmän-

Figur 11. Statens kassamässiga budgetutfall och upplåning utanför banksystemet 1978–1984. Miljarder kronor. Löpande 12-månadersvärden.

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 12. Penningmängdspåverkande faktorer budgetåret 1983/84. Miljarder kronor.

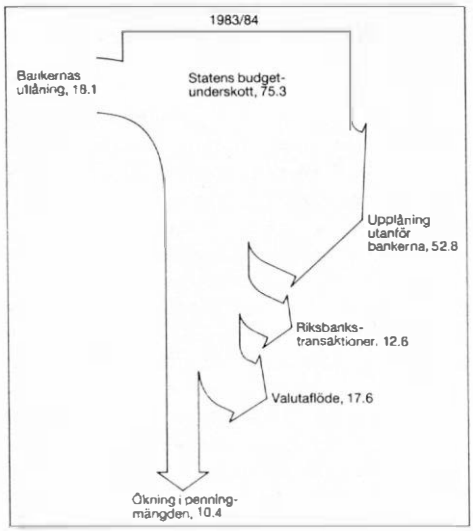

Källa: Riksbanken.

heten är alltså mindre likviditetsskapande än de båda tidigare upplåningssätten.

Staten kan också låna *hos bankerna*. Effekten av denna upplåning beror i hög grad på den institutionella ram inom vilken bankerna verkar och det sätt på vilket upplåningen sker. När upplåningen sker i långfristiga former kan den få en åtstramande effekt av samma typ som när upplåningen sker hos allmänheten. För att finansiera köpen av långa statspapper tar bankerna av sin kassa, vilket begränsar deras möjligheter att ge kredit. Upplåning i banksystemet brukar anses ha en mer likviditetsskapande effekt än upplåning direkt hos allmänheten

Ökad upplåning hos allmänheten

Statsskuldpolitiken har under senare år syftat till att öka upplåningen hos allmänheten. Avsikten med detta har varit att minska budgetunderskottens likviditetsskapande effekt. Av figur 11 framgår klart att denna politik varit framgångsrik. Sedan mitten av 1982 har statens upplåning utanför banksystemet ungefär tredubblats. En stor del av denna upplåning är emellertid av kortfristig natur (mot statsskuldväxlar med högst 2 års löptid).

Figur 12 visar hur penningmängden påverkats av olika faktorer under budgetåret 1983/84. (Motsvarande information för de fem senaste kalenderåren ges i tabell 2 i bilagan).

Under budgetåret 1983/84 uppgick statens kassamässiga budgetunderskott till ca 75 miljarder kronor. Det innebar en stor påspädning av likviditeten i ekonomin. Även bankernas verksamhet bidrog till att öka likviditeten. Bankernas nettoutlåning (som den beräknas av riksbanken) var drygt 18 miljarder kronor. Totalt innebar detta att likviditetstillflödet blev 93,4 miljarder kronor.

Av likviditetstillflödet absorberade upplåningen hos allmänheten 52,8 miljarder kronor eller 57 procent. Värda att observera är också riksbankens transaktioner. De ledde under året till ovanligt stora likviditetsindragningar, en följd bl a av de s k särskilda investeringskontona. Totalt ökade penningmängden med 10,4 miljarder kronor, vilket är betydligt *lägre* än under föregående år[1].

Lägre likviditetstillväxt

Figur 13 beskriver samma utveckling på ett annat sätt. Ökningen i penningmängden framkommer här som summan av statens likviditetstillskott, övriga inhemska likviditetstillskott och valutaflödet.

Av figuren framgår att penningmängden mellan 1973 och 1976 ökade med ca 15 miljarder kronor per år, huvudsakligen som en följd av bankutlåning. Under de fem följande åren ökade statens bidrag till likviditeten raskt. Åren 1980 och 1981 ökade penningmängden med mer än 30 miljarder kronor per år, trots ett betydande valutautflöde. Därefter har penningmängdens ökningstakt avtagit.

Särskilt anmärkningsvärd är utvecklingen under det senaste halvåret (våren 1984) då penningmängden faktiskt minskat. Ett antal faktorer har samverkat till detta resultat. Statens utgiftsöverskott har sjunkit jämfört med närmast föregående år. Upplåningen utanför bankerna är fortfarande hög. Samtidigt har valutautflödet varit betydande. Sist men inte minst har riksbanken via de särskilda likviditetsindragande åtgärderna absorberat ca 10 miljarder kronor. Denna sista faktor bidrar i

[1] Det bör emellertid observeras att statsskuldväxlarna inte ingår i penningmängden trots att de i de flesta avseenden är likvärdiga med bankcertifikaten, vilka inkluderas. Slutsatsen att politiken under det senaste året varit väsentligt mer åtstramande står sig emellertid även sedan hänsyn tagits till statsskuldväxlarna.

Figur 13. Likviditetstillskott från olika sektorer, valutaflöde och penningmängdsökning 1973–1984. Miljarder kronor. Nettoflöde.

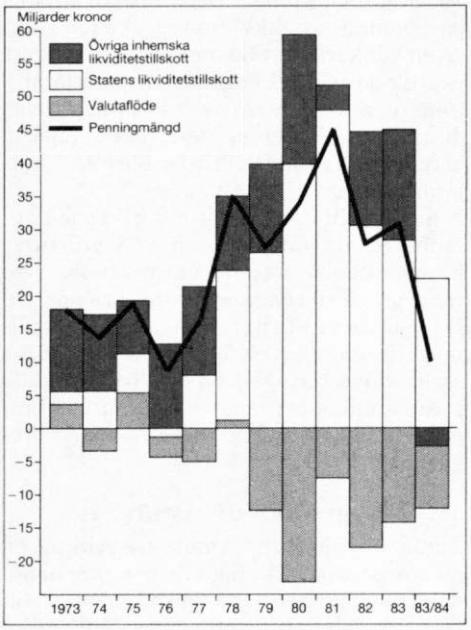

Källa: Riksbanken.

hög grad till att "övriga inhemska likviditetstillskott" har en negativ effekt på penningmängdsökningen 1983/84.

Hur stor upplåning utomlands?

Det finns inte något entydigt samband mellan bytesbalansens saldo och den statliga upplåningen utomlands. Ett underskott i bytesbalansen kan täckas såväl med statliga som icke statliga lån. Dessutom kan valutareserven dras ner.

Under senare år har riksbanken önskat hålla valutareserven på en ungefär oförändrad real nivå. Detta förutsätter i sin tur att den totala svenska upplåningen utomlands är något större än underskottet i bytesbalansen.

Vid ett visst givet bytesbalanssaldo bestäms den statliga upplåningen utomlands av vilken inhemsk räntenivå som riksbanken eftersträvar. En statlig utlandsupplåning kan utan att påverka räntenivån finansiera bytesbalansunderskottet. Om däremot en fortsatt statlig utlandsupplåning ej anses önskvärd ställs istället krav på räntenivån: den måste sättas så att ett balanserande privat kapitalinflöde uppkommer.

Statsmakterna kan således med ekonomisk-politiska medel påverka de icke-statliga kapitaltransaktionerna med utlandet. Ett exempel utgör den räntehöjning som genomfördes i juni 1984. Avsikten var enligt riksbanken att denna skulle motverka det utflöde av valuta som förekommit under de senaste månaderna. Detta bestod i stor utsträckning av privata återbetalningar av lån. Därmed reducerades även behovet av statlig utlandsupplåning.

Återbetalning av privata och kommunala utlandslån

Tabell 3 visar bytesbalansen och dess finansiering. Redan tidigare (av figur 2) har det framgått att såväl handels- som bytesbalansen förbättrats kraftigt under senare tid. Denna förbättring motverkades emellertid under det senaste budgetåret delvis av ett betydande privat kapitalutflöde. Därmed kom valutautflödet att bli förhållandevis stort.

Tabell 3. Bytesbalansen och dess finansiering. Miljarder kronor.

	1981	1982	1983	1983/84
A. Handelsbalans	– 2,0	– 7,1	9,6	15,0
B. Ränteutbetalningar, netto	–10,8	–16,0	–18,7	–20,0
C. Övriga tjänster och transfereringar, netto	– 1,4	0,3	0,9	1,0
D. Bytesbalans (A+B+C)	–14,2	–22,8	– 8,2	– 4,0
E. Icke-statliga kapitaltransaktioner[1]	7,5	5,9	– 5,4	– 5,0
F. Valutaflöde (D+E)	– 6,7	–16,9	–13,6	– 9,1
G. Statlig upplåning[2]	7,5	17.5	19,4	13,6
H. Riksbankstransaktioner[3]	0,3	–0.3	–0,7	– 0,6
I. Valutareservens transaktionsförändring (F+G+H)	1,1	0,3	5,1	3,9

[1] Inkluderar statligt u-landsbistånd och restposten.
[2] Kan skilja sig från riksgäldskontorets uppgifter p g a bokföringskurser m m.
[3] Inkluderar riksbankens kapitaltransaktioner, tilldelning av speciella dragningsrätter samt valutafondens kursförändringar.

Källa: Riksbanken.

Figur 14. Bytesbalans, icke-statliga kapitaltransaktioner och valutaflöde. Miljarder kronor.

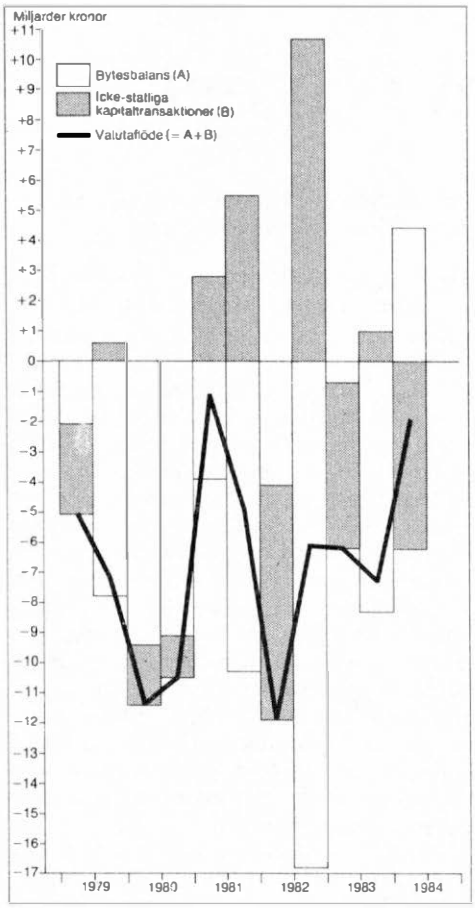

Källa: Riksbanken.

Figur 15. Valutaflöde, statlig upplåning, riksbankens transaktioner samt förändring av valutareserven. Miljarder kronor.

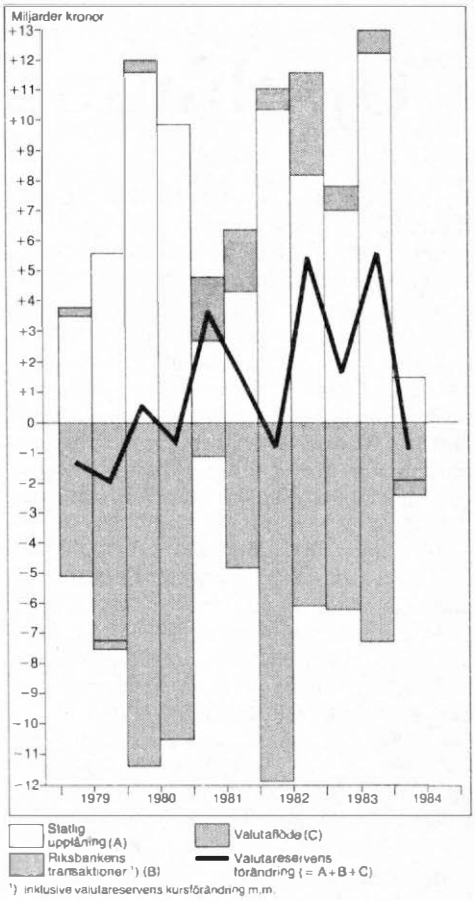

Källa: Riksbanken.

En mer detaljerad bild av bytesbalansens utveckling, de icke-statliga kapitaltransaktionerna och valutaflödet ges i figur 14. Under 1981 och 1982 bidrog den privata och kommunala upplåningen till att finansiera en del av underskottet i bytesbalansen. En markant förändring inträffade emellertid under 1983. Nettot av de privata och kommunala transaktionerna med utlandet blev under detta år minus 5,4 miljarder kronor. Även under det första halvåret 1984 skedde ett icke-statligt kapitalutflöde.

Bakom denna utveckling döljer sig bl a det faktum att privata företag och kommuner vid mitten av 70-talet tog upp stora lån utomlands och att dessa lån i dag ska betalas tillbaka. Många företag har också i dagsläget en hög likviditet. Men avgörande för det privata kapitalutflödet är naturligtvis en bedömning av aktuella eller förväntade räntor och växelkurser.

En realt sett stabil valutareserv

Sambandet mellan valutautflöde, statlig upplåning, riksbankens transaktioner och valutareservens förändring framgår av figur 15. Valutareserven har uppenbarligen ökat i nominella termer under senare år (även om detta inte gällt just det första halvåret 1984) tack vare att valutautflödet motverkats av en omfattande statlig upplåning. Valutareserven uppgick den 30 juni 1983 till närmare 27 miljarder kronor. Ett år senare hade den ökat till ca 31 miljarder kronor.

5.

Upplåningen i Sverige

Under verksamhetsåret 1983/84 lånade riksgäldskontoret i form av emissioner (och genom allemanssparandet) på den inhemska marknaden 133,4 miljarder kronor. För att möjliggöra en ökad upplåning utanför banksystemet introducerades ett nytt låneinstrument – riksobligationen. Den vänder sig i första hand till större placerare med långsiktiga placeringsbehov såsom fonder, stiftelser och föreningar. För dessa placerarkategorier fanns tidigare inte något marknadsmässigt placeringsalternativ.

Efter introduktionen av statsskuldväxlar (1982) och riksobligationer har en aktiv andrahandsmarknad vuxit fram. Under 1984 har dessutom både riksobligationer och statsskuldväxlar börjat säljas via anbudsförfarande. Såväl andrahandsmarknaden som anbudsförfarandet bör medföra lägre upplåningskostnader för staten.

En ny sparform riktad mot hushållen – allemanssparandet – infördes under våren 1984. Avsikten med den nya sparformen är både att öka sparandet i samhället och att underlätta statens och det privata näringslivets finansiering. Totalt hade vid utgången av juni 1984 två miljoner personer anmält sig till det nya sparandet. Detta har under april-juni 1984 inbringat cirka 2,6 miljarder kronor (varav drygt 1,3 miljarder kronor bidrog till statens upplåning under det gångna verksamhetsåret).

De nya värdepappren – riksobligationen och statsskuldväxeln

I november 1983 introducerade riksgäldskontoret ett nytt låneinstrument, riksobligationen, som är en räntebärande obligation med löptider på hittills 3,5 till 7 år. Försäljningen sker genom banker och andra fondkommissionärer. Riksobligationerna kan därefter köpas och säljas på en andrahandsmarknad till kurser som bestäms av marknadsräntorna. Fondkommissionärerna får endast äga riksobligationer (och statsskuldväxlar) i den begränsade omfattning som krävs för att bedriva handel. Det lägsta beloppet på en riksobligation är en miljon kronor. Räntan på obligationens nominella belopp betalas normalt ut en gång per år under löptiden. Hur obligationslånen fördelar sig över löptider, emissionstidpunkter, emissionsräntor och upplånade belopp framgår av tabell 4.

Totalt hade riksobligationer för 37,6 miljarder kronor sålts vid halvårsskiftet 1984.

Riksobligationerna kompletterar de under år 1982 introducerade statsskuldväxlarna. Dessa emitterades under det gångna verksamhetsåret i regel varje vecka med löptider på 180 och 360 dagar. Växlar med

Tabell 4. Utgivna riksobligationslån.

Riksobligationer

Nr	År	Ränta %	Lånedatum	Ränteterminer	Slutbetalning	Utelöpande belopp kronor
1001	1983	13,20	8/11	8/5	8/5 1987	12 000 000 000
1002	1983	13,40	10/11	10/11	10/11 1988	7000000000
1003	1983	12,50	14/12	14/12	14/12 1988	3 000000000
1004	1983	12,75	14/12	14/12	14/12 1990	3 000000 000
1005	1984	11,65	15/2	15/2	15/2 1989	2 000000000
1006	1984	11,75	15/2	15/2	15/2 1991	3000000000
1007	1984	11,30	5/4	5/4	5/4 1989	5 300000000
1008	1984	12,35	6/6	6/6	6/6 1988	2300000000
						37 600 000 000

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 16. Förfallotidpunkter för statsskuldväxlar.

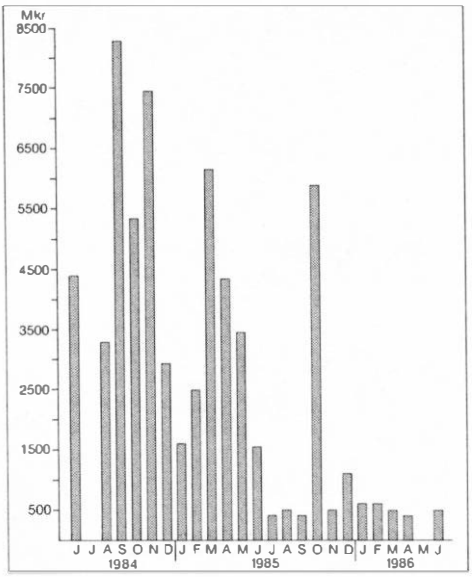

Källa: Riksgäldskontoret.

en löptid på 540 och 720 dagar emitterades dessutom varje månad. Försäljningen skedde som när det gäller riksobligationerna via banker och andra fondkommissionärer. Även statsskuldväxlarna kan säljas och köpas på en andrahandsmarknad.

Under budgetåret 1982/83 såldes statsskuldväxlar för 81,7 miljarder kronor. Försäljningen under det senaste verksamhetsåret har uppgått till 66,4 miljarder kronor. Den sista juni 1984 var den utestående stocken statsskuldväxlar 62,8 miljarder kronor (detta belopp är lägre än bruttoupplåningen under de två åren, eftersom en stor del av de emitterade växlarna redan har förfallit). Förfallotidpunkter för den utestående stocken av statsskuldväxlar framgår av figur 16.

Riksobligationen och statsskuldväxeln – stor andel av statsskulden

Betydande belopp har alltså under de två senaste budgetåren lånats mot riksobligationer och statsskuldväxlar. Detta har inneburit en viss tyngdpunktsförskjutning jämfört med tidigare år i upplåningen mot olika låneinstrument, se tabell 5.

De olika låneinstrumentens andelar av den del av statsskulden som är placerad inom landet har följaktligen också förändrats under senare år. De prioriterade obligationerna var före 1982 den helt dominerande låneformen. Under de två senaste budgetåren har denna låneforms andel av den totala inhemska upplåningen minskat från 66 procent till 50 procent. Samtidigt har statsskuldväxlarna och riksobligationerna kommit att svara för 16,5 respektive nära 10 procent av upplåningen. (Hela den svenska statsskulden fördelad på låneformer vid slutet av de senaste fem budgetåren ges i bilagan tabell 3).

Anspråk på stor del av kreditmarknaden

Bruttoupplåningen har utvecklats parallellt med ökningen av statsskulden. Den inhemska bruttoupplåningen, som motsvarar dels statens nyupplåningsbehov dels de tidigare upptagna lån som förfaller till betalning, ökade från ca 13 miljarder kronor 1970 till ca 140 miljarder kronor 1983. Ut-

Tabell 5. Förändring av inhemsk statsskuld fördelad på låneinstrument. Miljarder kronor.

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Prioriterade obligationer	+19,4	+ 9,5	+52,2	+31,3	−12,0
Riksobligationer	–	–	–	–	+37,6
Statsskuldväxlar	–	–	–	+58,7	+ 4,1
Premieobligationslån	+ 3,7	+ 1,3	+ 2,0	+ 2,8	+ 8,0
Sparobligationslån	+ 1,9	+ 4,9	+ 3,4	+ 5,3	+ 2,7
Allemanssparande	–	–	–	–	+ 1,4
Skattkammarväxlar på marknaden	+ 0,5	+21,9	−22,4	0	0
Dagslån	− 0,9	–	–	–	–
Upplåning i riksbanken (mot skattkammarväxlar)	+ 9,5	+ 8,4	+15,0	−35,9	+11,6
Övriga lån	+ 1,7	+ 0,2	+ 0,7	+ 6,5	+ 0,5
Totalt	+35,8	+46,3	+50,9	+68,7	+53,8

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 17. Den del av statsskulden som är placerad inom Sverige 1984-06-30. Fördelning på instrument.

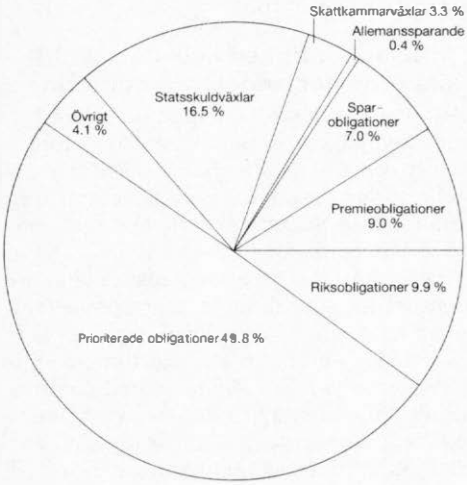

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 18. Finansiellt sparande i den privata sektorn 1970–1983. Procent av BNP.

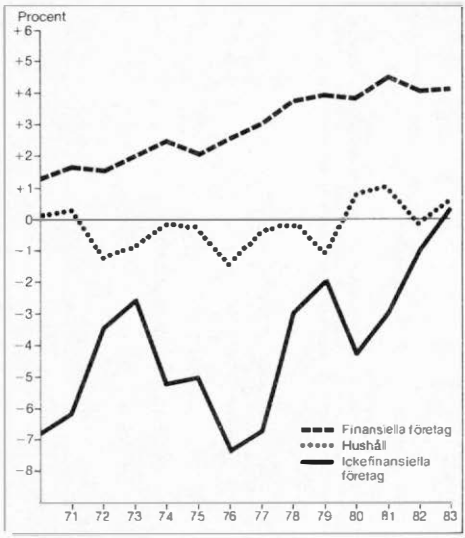

Källa: Långtidsutredningen 1984.

tryckt som andel av BNP motsvarar detta en ökning från ca 8 procent till ca 20 procent.

Den statliga nettoupplåningen har samtidigt kommit att ta i anspråk en allt större andel av kreditgivningen. År 1977 uppgick den statliga nettoupplåningen till drygt 17 procent av den totala nettokreditgivningen, se tabell 6. Under 70-talets slut ökade denna andel för att under början av 80-talet uppgå till ca 50 procent.

Tabell 6. Statens andel av nettokreditgivningen på kreditmarknaden 1977–1983. Löpande priser.

År	Statens nettoupplåning inom landet, miljarder kr	Nettokreditgivning inom landet, miljarder kr	Statens andel av nettokreditgivning inom landet, procent
1977	8,6	50,1	17.2
1978	31,2	79.5	39,2
1979	34,9	89.4	39,0
1980	32.4	86,5	37.5
1981	56,7	106,6	53.2
1982	61,3	116.5	52.6
1983	57,3	120,6	47,5

Källa: Riksbanken.

Ett sätt att ta hand om det ökade företagssparandet

Av avsnitt 2 framgår att det offentliga sparandet minskat drastiskt efter 1976. Parallellt fick Sverige ett stort underskott i bytesbalansen som täckts med lån utomlands. Framför allt har emellertid den privata sektorns sparande ökat. Inom den privata sektorn är det främst företagen som ökat sitt sparande, även om en viss ökning av hushållssparandet också har skett under senare år, se figur 18.

Företagssektorns finansiella sparande definieras som bruttosparande minus investeringar. Ett ökat finansiellt sparande kan alltså vara en följd av både fallande investeringar och stigande vinster. Industriinvesteringarna har under en följd av år varit låga. I stället har företagen byggt upp sin likviditet. Under senare år har också företagsvinsterna stigit, vilket förstärkt det finansiella sparandet i företagssektorn.

Mot bakgrund av det stora företagssparandet var det naturligt att utforma nya låneinstrument som kunde te sig attraktiva för företagssektorn. Därför tillkom i första hand statsskuldväxlarna.

Figur 19 visar hur den del av statsskulden som är placerad inom landet fördelar sig på olika långivare. (Motsvarande utveckling över tiden framgår av tabell 4 i bilagan. I bilagan tabell 5 ges också en mer

detaljerad redovisning där innehavet av olika statspapper fördelas på långivare.) Den kategori som kallats företag m m svarar för 12,9 procent av den ackumulerade upplåningen inom landet. Hur stor del av denna upplåning som faller på renodlade företag är svårt att bedöma eftersom någon kontinuerlig registrering av köpare av statspapper på andrahandsmarknaden inte sker. Uppskattningar gjorda av statistiska centralbyrån visar emellertid att Sveriges 500 största företag vid det senaste årsskiftet höll statspapper för ca 20 miljarder kronor i bokförda värden, vilket är drygt fem procent av den totala upplåningen inom landet.

Tabell 7 visar hur det förändrade upplåningsmönstret gestaltat sig från motsatta hållet, d v s hur stor andelen statspapper varit i olika placerarkategoriers portföljer.

Statspapperinnehavet spelar en allt större roll för alla kategorier utom banksektorn (bankernas skyldighet att placera i statspapper togs bort 1983). Främst är det de icke-finansiella företagen som ökat sitt innehav av statspapper.

Penningmarknaden underlättar statens upplåning

Under de senaste åren har penningmarknaden i Sverige utvecklats i snabb takt. Denna utveckling sköt fart när statsskuldväxlarna introducerades 1982. Det faktum att det finns en fungerande penningmarknad innebär att statens upplåning underlättas. Statsskuldväxlarna och riksobligationerna blir likvida, vilket gör dem mer attraktiva för placerarna.

Att vi idag har många agerande på penningmarknaden har förändrat statsupplåningens möjligheter i ytterligare ett avseende. Det normala under gångna år har varit att riksgäldskontoret tillämpat en traditionell emissionsteknik där både ränta och emissionskurs varit fastställda på förhand. I april 1984 kunde för första gången en riksobligationer emitteras via ett anbudsförfarande där placerarna själva får ange emissionskursen.

Det första riksobligationslånet som emitterades med den nya tekniken löpte på fem år med en nominell ränta på 11,30 procent. Lånevolymen begränsades till högst 5 000 miljoner kronor, härutöver tecknade riksbanken 300 miljoner kronor.

Sammanlagt inkom 279 anbud på tillsammans 14 606 miljoner kronor. Av dessa anbud accepterades 137 st för att fylla

Figur 19. Den del av statsskulden som är placerad i Sverige 1983-12-31. Fördelning på långivare.

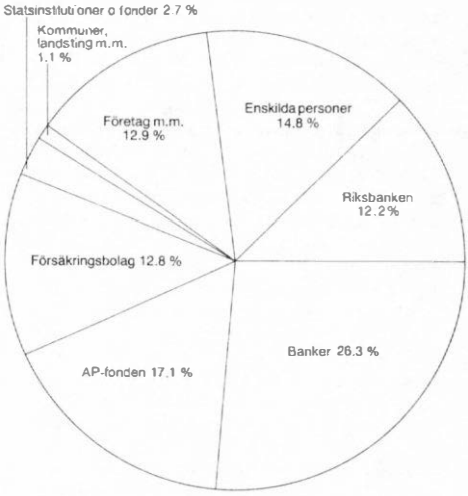

Källa: Riksgäldskontoret.

emissionsvolymen. De accepterade kurserna varierade mellan 99,35 och 99,025 med en vägd genomsnittskurs på 99,13. Räknat på genomsnittskursen 99,13 ger lånet en effektiv avkastning på 11,54 procent.

Konsekvenser för penningpolitiken

Penningmarknadens utveckling har inte bara påverkat statsupplåningen, den har också förändrat penning- och kreditpolitikens villkor och möjligheter. Tidigare påverkades räntenivån i hög grad via de villkor staten erbjöd i samband med nyemissioner av statspapper. I och med att en andrahandsmarknad etablerats blev förutsättningarna för räntebildningen annorlunda. Om statspapper emitteras till villkor under de på marknaden rådande går de

Tabell 7. Statspapper som andel av totala finansiella tillgångar för olika sektorer.

	1970	1980	1981	1982	1983[1]
Hushåll	3	9	9	9	10
Icke-finansiella företag	–	–	5	5	8
Banker	8	12	16	14	15
Privata försäkringsbolag	8	16	17	20	27
AP-fonden	8	21	25	25	29

[1] Preliminära uppgifter.
Källa: Långstidsutredningen 1984 och statistiska centralbyrån, finansräkenskaperna.

Anbudsförfarandet

Beslut om emission av riksobligationer fattas i regel av riksgäldsfullmäktige vid ett ordinarie sammanträde som hålls på en torsdag. Erbjudandet till marknaden om de nya riksobligationerna omfattar löptid, räntekupongens storlek och högsta lånebelopp. Den sistnämnda uppgiften är viktig bl a för att marknaden ska kunna bedöma hur emissionen kan tänkas påverka likviditeten i banksystemet och därmed ränteutvecklingen på marknaden. Samtidigt meddelas det belopp som riksbanken avser att placera i det nya lånet. Denna summa ligger utanför det angivna högsta beloppet för emission och riksbanken deltar därigenom inte i själva anbudsförfarandet.

Emissionsvillkoren sprids snabbt ut till presumtiva placerare, inte minst genom en aktiv medverkan av riksgäldskontorets återförsäljare, d v s banker och andra fondkommissionärer. Anbud ska gå genom dessa återförsäljare.

Anbud ska vara inlämnade till riksgäldskontoret senast kl 10.00 följande tisdag och avse önskat belopp samt den kurs köparen är villig att betala. Om kursen överstiger pari blir den effektiva räntan lägre än kupongräntan. Om kursen är lägre än pari blir den effektiva räntan högre. Placerarna kan också lämna in anbud där någon kurs ej angivits (s k non-competitive bids). Ett sådant enskilt anbud får dock inte avse högre belopp än fem miljoner kronor och totalt inte överstiga 10 procent av lånebeloppet. Betalningen för anbuden med icke angiven kurs beräknas efter den högsta accepterade kursen.

De inkomna anbuden rangordnas från den högsta kursen (= lägsta räntan) till den lägsta kursen. Därefter väljs de anbud ut som har de högsta kurserna till dess lånebeloppet uppnåtts. Det bör i detta sammanhang påpekas att riksgäldskontoret även har möjlighet att avslå anbud.

inte att sälja om emissionen inte kombineras med placeringskrav eller andra tvingande medel. En viss möjlighet att påverka ränteförväntningarna via nyemissionserbjudandena finns emellertid fortfarande. Också denna möjlighet försvinner emellertid när försäljningen sker på anbud.

Å andra sidan går det att på ett mer effektivt sätt påverka ränteläget via operationer på andrahandsmarknaden, något som riksbanken kontinuerligt börjat göra under 1983 och 1984. Riksbanken kan t ex köpa statsskuldväxlar från de banker och fondkommissionärer som varje dag erbjuder sådana på marknaden. Om man köper i stor skala kommer priset på växlarna att stiga, d v s räntorna att falla. På detta sätt pressas ränteläget ner. Ett annat sätt att beskriva samma åtgärd är att säga att riksbanken tillför banksystemet likviditet när man köper statsskuldväxlar. Högre likviditet, d v s mer pengar i banksystemet, får till följd att räntorna faller.

Från sjunkande till stigande räntor

De grundläggande obalanserna i den svenska ekonomin medförde en betydande oro på kredit- och valutamarknaderna under sensommaren och början av hösten 1982. Trots en stigande räntenivå var valutautflödet omfattande. På penning- och kreditmarknaden krävdes högre avkastning på kort- än på långsiktiga placeringar, se figur 21. Uppenbarligen fanns det förväntningar om ett räntefall.

Devalveringen i oktober 1982 förändrade drastiskt villkoren för penning- och kreditmarknaderna, särskilt som räntenivån i omvärlden sjönk. (Utvecklingen på de internationella marknaderna belyses mer utförligt i avsnitt 6). Straffräntan (den ränta bankerna får betala i riksbanken om de lånar mer än ett visst föreskrivet belopp) som i oktober 1982 legat på 17 procent, sänktes av riksbanken gradvis ner till en nivå på 11 procent i mars 1983. Även diskontot sänktes från 10 till 8,5 procent under motsvarande period. En liknande utveckling beskrev den marknadsbestämda räntan, se figur 20.

Under sommaren 1983 steg räntan i omvärlden på såväl korta som långa placeringar, vilket resulterade i ett valutautflöde under augusti och september 1983. För att parera valutautflödet höjdes straffräntan till 12 procent. Samtidigt skedde en betydande likviditetsindragning. Sammantaget medförde dessa åtgärder att den på marknaden noterade räntan blev högre än 12 procent.

Figur 20. Penningmarknadsräntor, straffränta och den på marknaden noterade räntan för 180-dagars statsskuldväxlar.

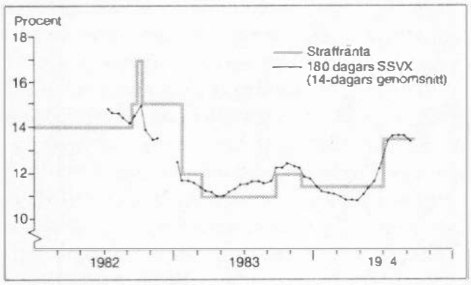

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 21. Effektiv avkastning (årsränta) på värdepapper med olika löptid.[1]

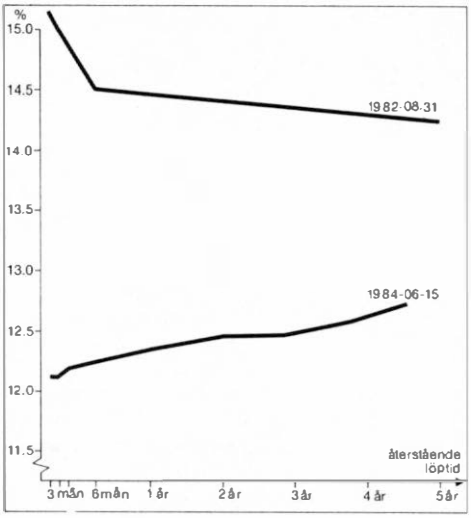

[1] Statsskuldväxlar och industriobligationer 1982-08-31. Statsskuldväxlar och riksobligationer 1984-06-15.

Källa: Riksgäldskontoret.

De korta internationella räntorna var i stort sett oförändrade under slutet av 1983 och början av 1984. Emellertid registrerades ett visst valutainflöde. I december sänktes straffräntan. Räntenivån på penningmarknaden sjönk därefter gradvis under vintern och våren 1984. Denna utveckling understöddes av riksbankens marknadsoperationer och av statens upplåningspolitik – likviditeten i banksystemet tilläts öka.

Under mars månad skedde en omsvängning på de internationella kapitalmarknaderna, varvid de korta räntorna steg. Denna utveckling fick under april till följd att den svenska korta räntan låg på en nivå under motsvarande eurodollarränta. Reaktionen på valutamarknaden lät inte vänta på sig: för april och första veckan av maj noterades ett valutautflöde. Riksbanken genomförde i denna situation omfattande öppna marknadsoperationer. Genom att sälja statsskuldväxlar minskade man likviditeten i banksystemet. Därmed tvingades bankerna att låna till straffränta i riksbanken, vilket i sin tur medförde en anpassning av marknadsräntan uppåt till motsvarande nivå.

De åtgärder som vidtogs visade sig inte tillräckliga för att förhindra ett fortsatt privat valutautflöde. Riksbanken höjde därför i juni 1984 diskontot till 9,5 procent och straffräntan till 13,5 procent. I det strama likviditetsläge som rådde slog den tvåprocentiga höjningen av straffräntan omedelbart igenom på den korta marknaden. De långa räntorna däremot steg endast med en procentenhet.

Minskad betydelse för prioriterade obligationer

Tidigare var de prioriterade räntelöpande obligationerna den helt dominerande upplåningsformen. Som tidigare framgått har emellertid flera nya låneinstrument introducerats under de senaste åren. Fortfarande är emellertid nära 50 procent av den inhemska statsskulden placerad i prioriterade obligationer.

Statens långa prioriterade obligationer har normalt givit en avkastning som varit lägre än t ex industriobligationer med samma löptid. För att säkra deras placering har det därför varit nödvändigt att införa placeringsregler för banker, försäkringsbolag och AP-fonden. Placeringsreglerna för banker avskaffades i september 1983.

När placeringsreglerna för banker avskaffades började AP-fonden och försäkringsbolagen att fullgöra sina placeringsåtaganden genom köp av prioriterade obligationer från bankerna. De kunde på detta vis komma över prioriterade obligationer till ett lägre pris och därmed med en högre avkastning än om de gjort inköpen i samband med nyemissioner. För att få till stånd en tillfredsställande placering av

Figur 22. Emissionsräntor på riksobligationer med fem års löptid och prioriterade obligationer med tio års löptid.

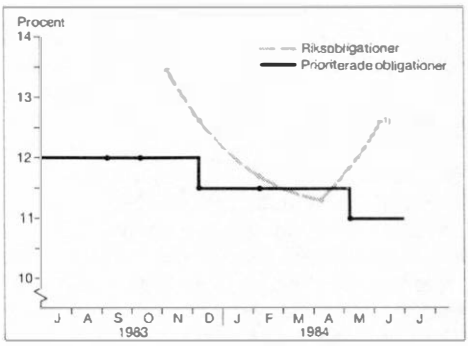

[1] Det i juni 1984 emitterade riksobligationslånet hade fyra års löptid.

Källa: Riksgäldskontoret

Tabell 8. Lån med prioriterade obligationer utgivna under verksamhetsåret 1983/84.

Nr	Lånets datering	Räntesats %	Löptid	Lånebelopp mkr
192	1983-09-10	12,00	10 år	700
193	1983-09-10	12,00[1]	10 år	6000
194	1983-10-11	12,00	10 år	100
195	1983-10-11	12,00[1]	10 år	1900
196	1983-12-08	11,50[1]	10 år	100
197	1984-02-02	11,50[1]	10 år	5 000
198	1984-05-11	11,00[1]	10 år	2 500
Vägt genomsnitt		11,69	10 år	16 300

[1] Räntejusteringsklausul

Källa: Riksgäldskontoret.

prioriterade statspapper upptog riksbanken i juni 1984 överläggningar med försäkringsbolagen. Dessutom hemställde man om placeringsplikt för AP-fonden.

Emissionsräntan på prioriterade obligationer har periodvis under det senaste verksamhetsåret legat ungefär på samma nivå som den på riksobligationer, se figur 22. Den senare räntan har i stort sett överensstämt med den ränta som rått på marknaden. Under maj och juni kom den prioriterade räntan att markant understiga marknadsräntan. Särskilt stor blev differensen efter höjningen av diskontot med en procentenhet och straffräntan med två procentenheter den 29 juni 1984.

Under det gångna verksamhetsåret emitterade riksgäldskontoret sju lån mot prioriterade obligationer till ett totalt belopp på 16,3 miljarder kronor, se tabell 8. Samtidigt löste kontoret in och amorterade utelöpande obligationslån på ca 28,3 miljarder kronor.

En ny sparform för hushållen – allemanssparandet

Hushållssparandet i Sverige har under en följd av år varit lågt jämfört med likartade länder och även i jämförelse med förhållandena på 40 och 50-talen.

Det förhållandevis låga hushållssparandet utgjorde inget större samhällsekonomiskt problem under 60-talet och det tidiga 70-talet, eftersom det kompenserades av ett stort offentligt sparande. Av avsnitt 2 framgick emellertid att det offentliga sparandet fallit kraftigt sedan mitten av 70-talet. Det har därmed blivit viktigare att få upp nivån på hushållssparandet.

För att uppmuntra ökat sparande i hushållen och samtidigt underlätta statens och näringslivets finansiering föreslog regeringen i oktober 1983 ett nytt sparsystem, allemanssparandet. Riksdagen beslöt i november i enlighet med propositionen att införa allemanssparandet from den 1 april 1984 och uppdrog åt riksgäldskontoret att svara för administrationen och tillsynen. Riksgäldsfullmäktige fastställde i december 1983 reglerna för allemanssparandet.

Allemanssparandet består av två sparformer, AllemansSpar och AllemansFond. I AllemansSpar sker sparandet i bank och spararen erhåller en skattefri ränta som är lika med diskontot + 1,25 procent. Sparmedlen överförs till riksgäldskontoret och ingår – till skillnad från skattesparandet i bank – i statens upplåning. I AllemansFond sker sparandet i fonder som investerar i framför allt aktier. Eventuell värdestegring (genom utdelning och värdetillväxt på aktierna) är fri från inkomstskatt.

Totalt får man spara högst 600 kronor per månad och maximalt 30 000 kronor. Uttag kan göras när som helst men då utgår en uttagsavgift på en procent på det uttagna beloppet – dock lägst 20 kronor.

Under 1984 får alla som är med i allemanssparandet en skattefri bonusränta på 5 procent på sitt sparande. Staten står för bonusräntan som utgår både till sparandet i AllemansSpar och AllemansFond. Efter 1984 får sparare som är under 26 år motsvarande förmån under sitt första sparår.

Allemansfonderna kan vara av två slag, dels allmänna fonder som är öppna för alla och dels företagsanknutna fonder som är öppna enbart för anställda i företaget.

I AllemansSpar står staten för räntorna. Bankerna skall leverera månadens nettoinsättningar till riksgäldskontoret se-

Tabell 9. Allemanssparandet. Konton och sparade belopp 1984-06-30.

	Antal konton	Sparat belopp (mkr)
ALLEMANS-SPARKONTO		
Affärsbanker	847 600	1 105,0
Sparbanker	630100	828,9
Föreningsbanker	87100	118,2
Sparkassor	2 600	2.4
Summa	1 567 400	2 054.5
ALLEMANS-FONDKONTO		
Bankanknutna	504 100	498,8
Företagsanknutna	33800	42,7
Summa	537 900	541,5
Totalt	2 105300	2 596,0

Källa: Riksgäldskontoret.

nast den 15:e i månaden därefter. Redan under den första månaden sparades 658 miljoner kronor i AllemansSpar och 170 miljoner kronor i AllemansFond. Fördelningen av konton och sparade belopp på sparformer den 30 juni 1984 framgår av tabell 9.

Stor försäljning av premieobligationer

Premieobligationer har efter en nedgång i slutet av 70-talet ånyo blivit ett populärt placeringsalternativ. Under de två senaste åren har premieobligationer varit det volymmässigt viktigaste instrumentet för statens upplåning hos hushållen.

Resultatet av populariteten har varit att alla som önskat köpa premieobligationer i samband med nyemission inte har kunnat göra det – lånen har inte räckt till. För att bättre kunna tillgodose intresset för premieobligationer runtom i landet introducerades från och med 1983 års tredje lån en möjlighet till förköp. Det går så till att kunden under förköpsperioden beställer och betalar det önskade antalet obligationer. Dessa kan därefter hämtas på försäljningsstället vid ett senare tillfälle.

Förköpet blev omedelbart populärt och resulterade i bättre spridning av premieobligationer. Huvuddelen av de nya lånen såldes under förköpsperioden. En begränsning fanns på hur många obligationer som kunde tecknas i 1983 års tredje lån och 1984 års andra lån, nämligen 100 respektive 200 stycken. Vid emissionen av 1984 års första lån prövades en obegränsad tilldelning av obligationer vilket ledde till en rekordstor försäljning (3,9 miljarder kronor). Den stora volymen medförde att priserna på andrahandsmarknaden sjönk under våren 1984. Därför återinfördes begränsningen vid de följande lånen.

Många köpare av premieobligationer köper 100 stycken obligationer i nummerföljd för att få del av den garanterade avkastningen (2,5 procent netto per år). För att underlätta hanteringen av dessa serier introducerades från och med 1984 års första lån den s k storpremien. Storpremien är ett värdepapper som representerar 100 stycken premieobligationer i följd med ett sammanlagt nominellt belopp av 20 000 kronor. Storpremien har mottagits positivt av både privatpersoner och av banker där hanteringen på bl a notariatavdelningarna underlättas högst väsentligt.

Den totala emissionsvolymen var under budgetåret 9 miljarder kronor. Detta inne-

Tabell 10. Premieobligationslån utgivna under verksamhetsåret 1983/84.

	1983 års tredje lån	1984 års första lån	1984 års andra lån
Lånebelopp	3000 mkr	3 900 mkr	2 100 mkr
Löptid	5 år	5 år	5 år
Vinstutlottning	9 % av lånebeloppet per år	9 % av lånebeloppet per år	9 % av lånebeloppet per år
Högsta vinsten	1 000000 kr	1 000000 kr	1 000000 kr
Dragningar	2 ggr per år i febr. o aug.	2 ggr per år i apr. o okt.	2 ggr per år i mars o sept.
Första försäljningsdag	83-08-29	84-02-06	84-04-09
Försäljningspris	200 kr	200 kr	200 kr.

Källa: Riksgäldskontoret.

Figur 23. Kursnivå (100-följder) och börsomsättning för premieobligationer 1983/84.

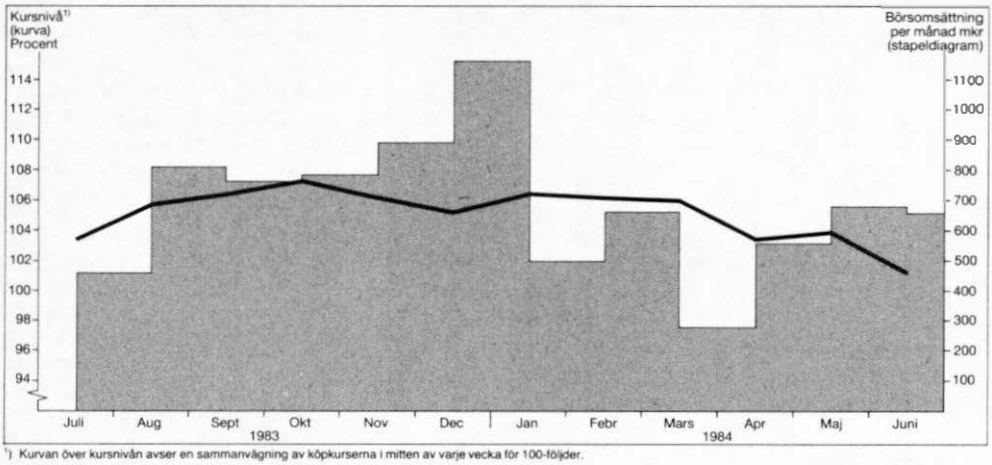

[1]) Kurvan över kursnivån avser en sammanvägning av köpkurserna i mitten av varje vecka för 100-följder.

Källa: Riksgäldskontoret.

bär en stor ökning från föregående budgetår då obligationer för 3,7 miljarder kronor emitterades. I tabell 10 ges uppgifter om under året emitterade premielån. (Uppgifter om samtliga utelöpande premieobligationslån ges i tabell 7 i bilagan).

Vid början av budgetåret 1983/84 låg den genomsnittliga kursnivån för 100-följder ca 4 procent över det nominella värdet (pari), se figur 23. Kursnivån steg successivt fram till september 1983 då börskurserna låg 7 procent över pari. Därefter sjönk kursnivån ner till 5 procent i december för att åter stiga till drygt 6 procent i januari 1984. Vid halvårsskiftet låg kursnivån strax under pari.

Figur 23 visar också den genomsnittliga omsättningen av premieobligationer på Stockholms Fondbörs. Under budgetåret 1982/83 uppgick den genomsnittliga månatliga börsvolymen till cirka 550 miljoner kronor, medan den budgetåret 1983/84 steg till 690 miljoner kronor.

Två traditionella sparobligationslån

Under budgetåret har emitterats två nya sparobligationslån, Spar 83 höstlånet och Spar 84 vårlånet. Därtill kommer förlängning av tre tidigare utgivna lån, nämligen Spar 76, Spar Extra 80 och Spar Extra 81 med fem år vardera.

Höstlånet har en löptid av fem år och ger en effektiv avkastning på 14,25 procent bestående av 8,5 procent löpande ränta och skattefri bonus. Samma räntevillkor gäller för förlängningarna.

Vårlånet har en löptid på fem år och sex månader och ger en effektiv avkastning på 13,38 procent inklusive den skattefria bonusen.

I tabell 11 ges uppgifter om de nyemitterade sparobligationslånen. (Uppgifter om samtliga utelöpande sparobligationslån ges i tabell 8 och 9 i bilagan).

Tabell 11. Sparobligationslån utgivna under verksamhetsåret 1983/84.

	Spar 83 Höstlånet	Spar 84 Vårlånet
Löpande ränta	8,5 %	8,5 %
Bonus	40 %	39,1 %
Effektiv ränta (ränta + bonus)	14,25 %	13,38 %
Löptid	5 år	5 år 6 mån
Emissionstidpunkt	1983-12-01	1984-05-28
Inlösentidpunkt	1988-12-01	1989-12-01
Tecknat belopp	1 716 mkr	1 065 mkr
Antal tecknare	161419	83390
Medelbelopp per tecknare	10629	12800

Källa: Riksgäldskontoret.

6.
De internationella kreditmarknaderna

Det internationella konjunkturläget förbättrades under det senaste året. Samtidigt förstärktes den externa balansen i flertalet industriländer (ett undantag är Förenta Staterna). I sin tur fick detta konsekvensen att efterfrågan på krediter för att finansiera bytesbalansunderskott minskade. Eftersom likviditeten i det internationella banksystemet samtidigt varit god har lånesituationen förbättrats, särskilt för de mest kreditvärdiga låntagarna t ex Sverige.

Bättre internationellt konjunkturläge

Efter flera år av växande obalanser i såväl realekonomiskt som finansiellt hänseende kom den världsekonomiska utvecklingen att i viktiga avseenden gå i positiv riktning under loppet av 1983 och första halvåret 1984. Den kring årsskiftet 1982-1983 inledda konjunkturuppgången i USA blev, åtminstone fram till sommaren 1984, åtskilligt starkare än väntat. Efterhand slog konjunkturuppgången i USA igenom på det internationella konjunkturläget: för OECD-området som helhet beräknas den ekonomiska tillväxten ha uppgått till ca 5 procent från första halvåret 1983 till första halvåret 1984.

Konjunkturuppgången i OECD-området kunde förenas med en fortsatt förhållandevis låg prisstegringstakt. Efter att under de föregående tre åren ha sjunkit från 13 till 5 procent stannade konsumentprisernas förändring (mätt över 12 månader) vid drygt 5 procent i juni 1984.

Minskade externa obalanser

Ett annat positivt drag i utvecklingen var det sätt på vilket olika ländergruppers externa balanser utvecklades. De tidigare mycket stora underskotten i Frankrikes och Italiens bytesbalanser eliminerades under loppet av 1983, samtidigt som det tidigare stora överskottet i Storbritanniens bytesbalans minskade kraftigt. Trots en accentuerad ökning av det japanska bytesbalansöverskottet och en stabil bytesbalansutveckling i Västtyskland och Kanada kom ländergruppens sammantagna underskott emellertid att öka kraftigt. Det berodde på den explosionsartade tillväxten av det amerikanska bytesbalansunderskottet (vilket steg från drygt 10 miljarder dollar 1982 till ca 80 miljarder i årstakt första halvåret 1984).

I de mindre OECD-länderna var utvecklingen genomgående positiv: denna ländergrupps sammantagna bytesbalansunderskott sjönk från ca 23 miljarder dollar 1982 till ca 10 miljarder 1983. En ytterligare nedgång ägde av allt att döma rum under första halvåret 1984.

Den kraftigaste förbättringen av bytesbalanssituationen skedde emellertid bland de icke oljeproducerande utvecklingsländerna. Deras sammantagna underskott – vilket 1981 hade uppgått till drygt 75 miljarder dollar – beräknas ha stannat på drygt 40 miljarder för 1983. Den kraftiga förbättringen av denna ländergrupps bytesbalanssituation 1983 var liksom 1982 främst en följd av utomordentligt kraftiga importminskningar i Mexiko och Brasilien.

Uppgång i de amerikanska räntorna

Vid sidan av de övervägande positiva dragen i den internationella utvecklingen under senare tid, fanns mer problematiska inslag, främst ränteutvecklingen i Förenta Staterna. Den uppgång i det amerikanska ränteläget som inleddes under våren 1983 kom sålunda att efter en kort paus i början av 1984 tillta kraftigt i styrka fram till halvårsskiftet.

Uppgången var betydligt kraftigare på kapitalmarknaden än på penningmarknaden. Exempelvis steg avkastningen på tioåriga statsobligationer med ca 1 procenten-

Tabell 12. Avkastningen på tioåriga statsobligationer i några OECD-länder (mätt vid respektive månads slut).

	Dec 1982	Juni 1983	Okt 1983	Dec 1983	Mars 1984	Juni 1984
Förenta Staterna	10,68	11.20	11,99	12,13	13,00	14,28
Kanada	11,62	11,61	11,69	12,01	13,64	14,48
Storbritannien	11.67	11.65	11,59	11,43	11,26	12,46
Frankrike	14,60	13,54	13,40	13,50	13,21	13,21
Västtyskland	7,85	8,25	8,30	8,40	8,25	8,30
Japan	7,82	8,07	7,85	7,52	7,70	7,72
Nederländerna	8,23	8,88	8,65	8,58	8,54	8,67
Schweiz	4,05	4,35	4,40	4,60	4,65	4,80

Källa: Salomon Brothers.

het under andra halvåret 1983 och med ca 2 procentenheter under första halvåret 1984 (till ca 14 1/4 procent), medan räntestegringen på tremånaders skattkammarväxlar inskränkte sig till ca 1/4 resp 1 1/4 procentenheter (till ca 10 1/4 procent).

Den accentuerade ränteuppgången under första halvåret 1984 får ses mot bakgrund av den oförutsett kraftiga tillväxten av den amerikanska ekonomin, den därav följande likaledes kraftiga ökningen av den privata sektorns kreditefterfrågan, ett fortsatt stort budgetunderskott och en viss åtstramning av penningpolitiken. Utanför Nordamerika blev uppgången i ränteläget inte alls lika markerad,se tabell 12. I Japan och Nederländerna sjönk de långa räntorna under andra halvåret 1983 för att efter smärre uppgångar – till 7,7 procent respektive 8,7 procent – under första halvåret 1984 något understiga de nivåer som rått vid halvårsskiftet 1983. I Västtyskland visade den långa räntan endast smärre fluktuationer kring nivån 8 1/4 procent under såväl andra halvåret 1983 som första halvåret 1984. I Storbritannien skedde motsvarande fluktuationer kring nivån 11 1/2 procent fram till maj 1984 då en uppgång till ca 12 1/2 procent inträffade. I Schweiz var räntetendensen svagt uppåtriktad under hela perioden och den långa räntan hade vid halvårsskiftet 1984 nått 4,8 procent.

Med den kraftiga ökningen av obligationsräntan och den fortsatt dämpade inflationstakten kom de redan tidigare mycket höga realräntorna i Förenta Staterna och Kanada att stiga ytterligare för att vid halvårsskiftet 1984 nå ca 10 procent, se tabell 13. Utanför Nordamerika tenderade de reala räntorna däremot snarast att sjunka: till ca 7 procent i Storbritannien och till ca 5 procent eller något därutöver i Japan, Västtyskland och Nederländerna. I Schweiz fortsatte den reala räntan att understiga 2 procent. Av tabellen framgår också i vilken utsträckning de nuvarande nivåerna på realräntorna överstiger de som gällt vid motsvarande skeden under de tre senaste internationella konjunkturuppgångarna.

Tabell 13. Real ränta (nominell ränta deflaterad med konsumentprisernas förändring över 12 månader) i några OECD-länder.

	Halvårsskiftet		Genomsnittligt		
	1983	1984	1968	1972	1976
Förenta staterna	8.4	9.7	2.0	3.9	2.7
Kanada	5.7	10.0	3.9	3.5	2.9
Storbritannien	7.7	7.0	2.9	1.9	−2.3
Frankrike	4.3	5.1	2.4	2.0	0.9
Västtyskland	5.7	5.4	4.8	2.4	3.5
Japan	6.6	5.7	1.7	2.2	−0.6
Schweiz	1.5	1.9	2.0	−1.7	3.3

Källa: Bank of International Settlements (BIS).

Fortsatt appreciering av den amerikanska dollarn

Det ökande gapet mellan ränteläget i Förenta Staterna och ränteläget i övriga OECD-länder skedde parallellt med en fortsatt appreciering av den amerikanska dollarn, se figur 24. En viss korrigering nedåt av dollarkursen ägde visserligen rum i början av 1984 men redan under andra kvartalet var kursutvecklingen återigen klart uppåtriktad.

De mer kortsiktiga svängningarna i dollarkursen fortsatte att vara betydande under andra halvåret 1983 och första halvåret 1984. I nedanstående tablå anges variationerna i dollarns säljkurs i Stockholm under vart och ett av de fyra senaste kvartalen:

	Lägst	Högst	Differens
3:e kvartalet 1983	7.58	7.94	0.36
4:e kvartalet 1983	7.74	8.13	0.39
1:a kvartalet 1984	7.61	8.24	0.63
2:a kvartalet 1984	7.71	8.23	0.52

För övriga större valutor blev kursutvecklingen skiftande under 1983/84. Den japanska valutan apprecierades med hela 8 procent från september 1983 till april 1984. Därefter ledde en kraftig ökning av den japanska nettokapitalexporten till en viss korrigering nedåt av yenkursen. Den västtyska D-marken utvecklades svagt under loppet av 1983 och en återhämtning vintern 1984 blev kortvarig. Vid sidan av den allt större räntedifferensen mellan Förenta Staterna och Västtyskland torde vårens omfattande strejker på den västtyska arbetsmarknaden ha spelat en roll. Den schweiziska valutan utvecklades mer stabilt än D-marken under loppet av 1983. Under första halvåret 1984 deprecierades den emellertid gentemot D-marken. Det brittiska pundet, slutligen, började försvagas påtagligt under hösten 1983 och sjönk till april 1984 med hela 6 procent i effektiva termer.

Figur 24. Effektiv kursutveckling för några valutor.[1] Procentuella förändringar från juni 1982.

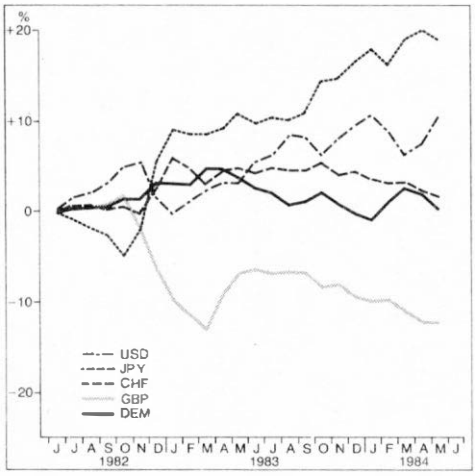

[1] Enligt IMFs Multilateral Exchange Rate Model. I diagrammet visas respektive valutas utveckling gentemot en handelsvägd index bestående av 17 andra valutor.

Källa: Riksgäldskontoret.

Dämpad efterfrågan på internationella krediter

Den svaga utveckling av den internationella bankutlåningen som inleddes i samband med den mexikanska skuldkrisen sommaren 1982, fortsatte under 1983 och första halvåret 1984. Till detta bidrog bankernas ovilja att öka sina engagemang i framförallt de latinamerikanska utvecklingsländerna. Väsentlig var också den nedgång i efterfrågan på internationella krediter som efterhand kom att ske i OECD-länderna (liksom i de mer kreditvärdiga utvecklingsländerna i Asien).

Nedgången i efterfrågan på internationella krediter var delvis cykliskt betingad, den internationella konjunkturuppgången fick ett betydande genomslag på företagens finansiella situation och självfinansieringsförmåga. Därutöver var den ett resultat av de minskade externa obalanserna i världsekonomin (utanför Förenta staterna) och den fortsatt livliga aktivitet som kännetecknade den internationella obligationsmarknaden under det senaste året.

Det senaste årets svaga utveckling av den internationella bankutlåningen kan däremot inte återföras på bristande likviditet i bankerna. De depositioner i det internationella banksystemet som härrörde från industriländerna fortsatte nämligen att växa kraftigt under andra halvåret 1983 och första halvåret 1984, samtidigt som den under 1982 och första halvåret 1983 mycket snabba neddragningen av OPEC-ländernas depositioner upphörde. Den vikande efterfrågan på internationella krediter kom under dessa omständigheter att resultera i en påtaglig överskottslikviditet i det internationella banksystemet.

Överskottslikviditeten i det internationella banksystemet fick efterhand en viss

effekt på lånevillkoren på eurokreditmarknaden. En tydlig tendens till ur låntagarens synpunkt bättre räntevillkor – och då i synnerhet för låntagare med den högsta kreditvärdigheten – kunde sålunda iakttas under första halvåret 1984. Ett stort antal låntagare, bl a Sverige, utnyttjade denna förbättring av marknadsläget till att med hjälp av nya lån förtidsinlösa tidigare upptagna lån. Den nedgång i räntemarginalerna på eurokreditmarknaden som ägde rum i början av 1984 var emellertid mycket obetydlig i relation till den uppgång i de korta eurodollarräntorna – med ca 2 1/2 procentenheter under loppet av första halvåret – som samtidigt ägde rum.

Den amerikanska dollarns roll som den helt dominerande valutan när det gäller medelfristiga syndikerade bankkrediter (bankkrediter för vilka en grupp av banker står som garant) har något försvagats under de senaste åren. Under 70-talet översteg dollarns marknadsandel 90 procent. Motsvarande andel inskränkte sig under 1983 och första halvåret 1984 till knappt 80 procent. Den japanska yenens marknadsandel har samtidigt ökat kraftigt från en procent till ca sju procent under 1983 och första halvåret 1984. Denna tendens får ses mot bakgrund av den pågående utvecklingen mot friare och mer internationaliserade finansiella marknader i Japan. Avvecklingen av de brittiska valutarestriktionerna 1979 kom också att följas av en påtaglig ökning av marknadsandelen för pund. Andelarna för västtyska mark och schweiziska franc förblev emellertid obetydliga, detta som ett resultat av den mycket avvaktande attityd gentemot en ökad internationell användning av den egna valutan som myndigheterna i dessa båda länder fortsätter att inta.

Kraftig expansion av den internationella obligationsmarknaden

Den under vintern och våren 1983 kraftigt ökade verksamheten på den s k euroobligationsmarknaden dämpades avsevärt under sommaren 1983. Detta sammanhängde med den kraftiga uppgång i det amerikanska och internationella ränteläget som då ägde rum (LIBOR-räntan på sexmånaders dollardepositioner ökade från 8,75 procent i slutet av april till 11 procent i början av augusti) och med den oro på valutamarknaderna som den återigen brant stigande dollarkursen utlöste.

Trots att räntorna under hösten 1983 fortsatte att stiga i Förenta Staterna (och förblev höga i övriga OECD-länder) kom en förnyad kraftig expansion av emissionsverksamheten att äga rum under vinterhalvåret 1983/84 främst för obligationer med rörlig ränta (s k Floating Rate Notes, FRN). Denna typ av obligationer ökade sin andel i emissionsvolymen på euroobligationsmarknaden från 40 procent 1983 till mer än 50 procent första halvåret 1984.

Emittenter på FRN-marknaden var banker, vilka till följd av skuldkrisen och därav föranledda räddningsaktioner hade ett starkt behov av att förbättra sina balansräkningar (FRN-marknaden erbjöd möjligheter till långfristig finansiering i dollar för de icke dollarbaserade bankerna). Även nationer och nationella institutioner med hög kreditvärdighet, attraherades emellertid av de allt gynnsammare lånevillkoren på FRN-marknaden. Genom att förtidsinlösa tidigare upptagna syndikerade bankkrediter och ersätta dessa med FRN- emissioner kunde besparingar göras. Under våren och försommaren 1984 kom den föregående utvecklingen mot allt längre löptider och allt lägre räntemarginaler på FRN-marknaden att framkalla ett ökande motstånd från köparna av dessa obligationer och en viss nedgång i aktiviteten kunde iakttas.

7.

Utlandsupplåningen

Den statliga utlandsskuldens motvärde i svenska kronor var 128,8 miljarder kronor vid budgetårets slut, omräknat till då aktuella valutakurser, se figur 25. Upplåningen inleddes år 1977. Skulden har därefter ökat år från år på grund av att staten tagit huvudansvaret för att finansiera den externa obalansen i den svenska ekonomin.

Under budgetåret 1983/84 sjönk bytesbalansunderskottet samtidigt som utvecklingen på lånemarknaderna gynnade förstklassiga låntagare som Sverige. Kontorets upplåning inriktades i större utsträckning än tidigare på att lägga om delar av den utestående skulden i syfte att sänka kostnaderna och förlänga löptiderna. Ny teknisk utformning på vissa lån bidrog ytterligare till att marknadsvillkoren kunde pressas.

Betydande låneomläggning

Bruttoupplåningen uppgick till 38 miljarder kronor under budgetåret. Av den totala upplåningen uppgick nettoupplåningen, dvs skuldökningen till bokfört värde, till 21,5 miljarder kronor. Resten, dvs 16,5 miljarder kronor, användes för att återbetala lån varvid 11 miljarder kronor avsåg förtidsåterbetalningar av lån som ersattes med nya lån till fördelaktigare villkor.

Nettoupplåningen var av samma storleksordning som under föregående budgetår trots att finansieringsbehovets struktur förändrats. Den viktigaste förändringen var att bytesbalansen stärktes. Mellan de senaste två budgetåren minskade underskottet från 17,5 miljarder kronor till 3,9 miljarder kronor.

Det statliga finansieringsbehovet sjönk dock inte med motsvarande belopp, eftersom den privata och kommunala skuldsättningen utomlands samtidigt drogs ner. Totalt sett minskade dock valutautflödet något. Till följd av realiserade valutaförluster på återbetalade lån blev dock skuldökningen ändå något större än under föregående budgetår. Av nettoupplåningen på 21,5 miljarder kronor gick 3,9 miljarder kronor till att finansiera underskottet i bytesbalansen, 5,3 miljarder kronor till att parera det icke statliga kapitalutflödet, 4,7 miljarder kronor till att öka riksbankens valutareserv och 7,6 miljarder kronor till att täcka realiserade valutaförluster på återbetalade lån.

Figur 25. Statens utlandsskuld. Miljarder kronor.

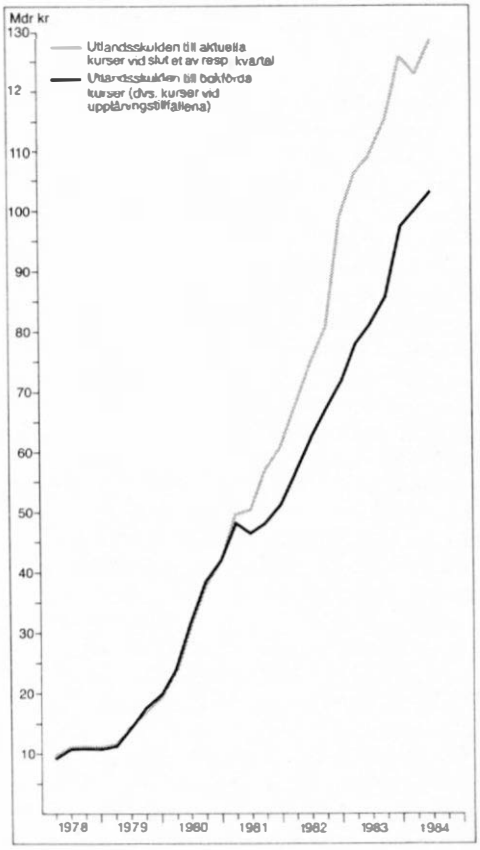

Källa: Riksgäldskontoret.

Utöver lånebehovet beslöt riksgäldsfullmäktige att låna för att i förtid ersätta vissa existerande lån. Avsikten härmed var att (1) minska kostnaderna för den utestående skulden, (2) förbättra återbetalningsprofilen av skulden genom att förlänga löptiderna och (3) minska skulden till de internationella bankerna och ersätta denna med obligationslån till rörlig ränta i den internationella kapitalmarknaden.

Ett skäl till att denna "överupplåning" var fördelaktig var att Sveriges kreditvärdighet ökat under 1983 till följd av förbättringen av den svenska ekonomin, och då särskilt bytesbalansen. Marknadsutvecklingen gynnade samtidigt låntagare av Sveriges typ. Dels kännetecknades de internationella marknaderna av låg kreditefterfrågan från de mest attraktiva låntagarna, dels fortsatte den internationella skuldkrisen att stimulera kreditgivare och kapitalplacerare att söka sig till de mest kreditvärdiga låntagarna, även till priset av något lägre avkastning. Härigenom kom Sverige att möta ett ökat utbud av kostnadsmässigt fördelaktiga lånemöjligheter, samtidigt som lånebehovet minskade.

Aktuella tendenser under budgetåret

(1) Kostnadsbesparingar kunde uppnås under budgetåret genom att delar av den utestående skulden ersattes med lån med lägre räntepåslag.

Bakgrunden är att en stor del av den statliga utlandsskulden, cirka 50 procent, består av lån i US dollar med rörlig ränta, antingen i form av bankkrediter eller i form av obligationslån (så kallade Floating Rate Notes, FRN). Räntekostnaden baseras i allmänhet på LIBOR-räntan, dvs interbankräntan för US dollar i London.

Under perioden 1977–1982 var i allmänhet påslagen över LIBOR mindre för bankkrediter än för obligationslån. Dessutom var det inte möjligt att uppnå lika stora lånebelopp i obligationsmarknaden som i bankkreditmarknaden. Av dessa skäl valde kontoret sistnämnda marknad.

Under 1982 började dessa relationer förändras. Bland annat under intryck av den internationella skuldkrisen började marginalerna på bankkrediter stiga samtidigt som löptiderna förkortades. Parallellt uppstod ett intresse hos kapitalplacerarna för FRN-lån till förstklassiga låntagare. Detta ledde till att marginalkraven sjönk och mycket stora lånebelopp blev möjliga. Härigenom blev FRN-lån mer attraktiva för Sverige än bankkrediter.

Dessa tendenser på FRN-marknaden förstärktes ytterligare under budgetåret 1983/84 och det blev dessutom möjligt att uppnå väsentligt längre löptider, lägre räntepåslag och lika stora lånebelopp som någonsin tidigare varit möjligt på bankkreditmarknaden.

Utvecklingen på FRN-marknaden och den tilltagande överlikviditeten i den internationella bankmarknaden samverkade efter hand till att förbättra lånevillkoren även på bankkreditmarknaden. Detta var särskilt markant på försommaren 1984.

Riksgäldskontoret kunde dra fördel av denna utveckling för att gradvis sänka det genomsnittliga räntepåslaget på respektive budgetårs LIBOR-baserade upplåning från 0,4 procent under budgetåret 1981/82 till 0,36 procent under 1982/83 till 0,29 procent under 1983/84.

Under budgetåret har omstruktureringar av enbart US dollarlån till rörlig ränta resulterat i en minskning av de årliga räntekostnaderna med över 100 miljoner kronor, eller närmare två tredjedelar av den påverkbara räntekostnaden för dessa lån.

(2) Längre löptider: Vid budgetårets början hade den statliga utlandsskulden en mycket markerad puckel i sin återbetalningsprofil under 1980-talet senare hälft. För att undvika att för stora påfrestningar skulle uppstå under dessa år var det önskvärt att se till att återbetalningsprofilen blev jämnare och mera utdragen. Utvecklingen på marknaden mot längre löptider för obligationslån till rörlig ränta underlättade denna process.

Sverige agerade även aktivt i sin egenskap av låntagare för att driva på denna utveckling. I november 1983 emitterade riksgäldskontoret ett obligationslån till rörlig ränta på ursprungligen 500 miljoner US dollar med 20 års löptid, men med möjlighet för kapitalpacerarna att begära förtidsinlösen efter 10 och 15 år. Trots att detta lån innebar en väsentlig förlängning av vad som tidigare ansetts vara längsta möjliga löptid blev lånet kraftigt övertecknat och lånebeloppet höjt till 1 000 miljoner US dollar. Detta följdes i mars 1984 av ett nytt lån på 500 miljoner US dollar med 40 års löptid, utan möjlighet för placerarna att begära förtidsinlösen. Därigenom introducerades än en gång en löptid som var längre än vad som tidigare existerat. Den-

na gång skedde emissionen dock vid en tidpunkt med en tillfällig marknadsförsvagning och lånet blev därför mindre väl mottaget. Senare under året fortsatte riksgäldskontoret att medverka till att FRN-marknaden utvecklades mot ännu längre löptider genom att emittera ett ytterligare obligationslån till rörlig ränta på 750 miljoner US dollar - denna gång med obegränsad löptid. Investerarna har dock möjlighet att på vissa villkor byta till sig fyråriga obligationer, men mot en avsevärd ränteförlust.

Den förändring i löptid som uppnåtts genom omläggningen av den utestående statliga utlandsskulden kan studeras i figur 26. Mätt som ett genomsnitt har den återstående löptiden för hela skulden ökat från 7,7 år till 10,0 år under verksamhetsåret.

Genom att återbetalningarna av utlandsskulden kunnat spridas ut över ett större antal år än tidigare blir även utlandsskuldens belastning, uttryckt som skuldtjänsten (räntor och återbetalningar) mindre för varje enskilt år än vad som annars skulle varit fallet. Samtidigt har kontoret i sina låneförhandlingar vinnlagt sig om framtida flexibilitet genom möjligheter för låntagaren att helt eller delvis förtidsinlösa dessa nya lån.

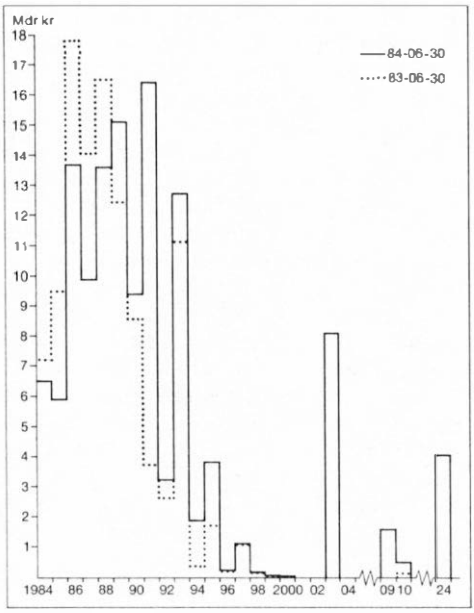

(3) Bankkrediter har ersatts med kapitalmarknadslån: Under budgetåret har ett antal tidigare upptagna bankkrediter ersatts med kapitalmarknadslån. Genom denna omläggning har löptiderna förlängts. Samtidigt har beroendet av de internationella bankerna minskat.

Som följd av dessa förtida refinansieringar, inklusive det lån som undertecknades den 3 september 1984 och därför ej ingår i 1983/84 års upplåning (se nedan, sid 32), har totalt 6750 miljoner US dollar i bankkrediter återbetalats eller sagts upp till återbetalning sedan juni 1983. Härigenom har samtliga internationella bankkrediter i US dollar, utom en, återbetalats i förtid och till den helt övervägande delen ersatts med kapitalmarknadslån. Då kapitalmarknadslånen i allmänhet är spridda på ett större antal kapitalplacerare än bankkrediterna torde detta innebära en minskad risk för problem för Sverige i händelse av framtida påfrestningar i den internationella bankmarknaden.

Kreditreserven ger flexibilitet

Det är viktigt för den ekonomiska politiken att kraftiga och oförutsebara svängningar i valutaflödet snabbt kan motverkas. Flexibilitet i utlandsupplåningen krävs också för att kunna ta upp lån vid den tidpunkt som är mest gynnsam från marknadssynpunkt utan att bli alltför bunden av när finansieringsbehovet infaller.

För att tillgodose kravet på flexibilitet i upplåningen disponerar riksgäldskontoret över en kreditbuffert, vilken kan utnyttjas eller återbetalas efter behov. Vid slutet av budgetåret 1983/84 uppgick den odragna, rörliga kreditreserven till 28 miljarder kronor. Under loppet av budgetåret har reserven varierat mellan 18 miljarder kronor och 33 miljarder kronor.

Kreditreserven bestod tidigare av ett flertal stora internationella bankkrediter, främst i US dollar. För att uppnå en ökad diversifiering i valutaavseende arrangerade riksgäldskontoret i oktober 1983 en bankkredit om 500 miljoner brittiska pund, varav 300 miljoner pund i form av en rörlig kredit som inkluderas i kreditreserven (se nedan, sid 34).

För den flexibilitet och säkerhet som de rörliga krediterna, kreditreserven, gett kontoret har priset varit en löftesprovision på de vid varje tidpunkt outnyttjade kredit-

Tabell 14. Betalningsströmmar för statens utlandslån under budgetåret 1983/84.

	Inflöde mkr[1]	Utflöde mkr[1]	Nettoflöde mkr[1]
Tidigare kontrakterad upplåning	20312	40631	−20319
till fast ränta	(675)	(7723)	(− 7048)
till rörlig ränta	(19637)	(32908)	(−13271)
Budgetårets kontrakterade upplåning	33767	–	33767
till fast ränta	(6651)	–	(6651)
till rörlig ränta	(27116)	–	(27116)
Uppköp av obligationer för amortering	–	458	− 458
Totalt	54079	41089	12990

[1] Enligt valutakurser vid upplåningstillfälle respektive återbetalningsdag.

Källa: Riksgäldskontoret.

beloppen. Det vägda genomsnittet uppgick till 0,27 procent på de rörliga krediter som var tillgängliga under budgetåret 1983/84. I syfte att sänka kostnaden för löftesprovisionen, att öka flexibiliteten i användandet av kreditreserven samt för att ytterligare sänka räntepåslaget över LIBOR arrangerade riksgäldskontoret under sommaren 1984 en ny kredit om 4000 miljoner US dollar. Den nya krediten undertecknades efter budgetårets slut och krediten har därför inte tagits med vare sig i de tabeller eller i de diagram som illustrerar detta avsnitt. Från och med början av september avlöste den flertalet av de tidigare rörliga krediterna. Den nya krediten innebär en årlig besparing om 40 miljoner kronor, räknat på ett kreditreservbelopp på 28 miljarder kronor, jämfört med att behålla de gamla krediterna.

Stora betalningsströmmar

Till följd av dragningar och återbetalningar på rörliga krediter uppstår normalt betydligt större bruttoflöden i betalningsströmmarna till och från utlandet än vad som motsvaras av nettoflödet. Tabell 14 visar de totala betalningsströmmar som ägt rum under budgetåret i samband med utlandsupplåningen. (Vid omräkning till svenska kronor har den valutakurs använts som gällde den dag valutan kom riksgäldskontoret tillhanda respektive betalades ut). Betalningsströmmarna har under verksamhetsåret blivit betydligt större i förhållande till nettoupplåningen än som varit fallet under tidigare år. Detta beror på att en betydande andel av upplåningen tagits upp för att användas till förtidsbetalningar av äldre lån.

Nya lånekonstruktioner ger kostnadsfördelar

Den kontrakterade statliga utlandsupplåningen under budgetåret framgår av tabell 15.

Flera av de under året upptagna lånen innebar delvis nya lånekonstruktioner, avsedda att uppnå kostnads- eller andra fördelar.

På grund av den höga och stigande räntan för US dollar genomfördes enbart två dollar-lån till fast ränta. Det ena var ett konventionellt 5-årslån på Eurodollarmarknaden som genomfördes vid en tidpunkt då marknadsläget var gynnsamt och då det var möjligt för kontoret att på gynnsamma villkor genom skuldbytesavtal byta lånelikviden på 200 miljoner US dollar mot en motsvarande skuld i schweiziska franc. Det andra lånet, även detta på 200 miljoner US dollar, genomfördes på den amerikanska obligationsmarknaden med en helt ny teknik. Denna innebär att ett konventionellt 25-årslån omvandlades så att kapitalplacerarna erbjöds att köpa papper med löptider varierande från ett till 25 år. På så sätt kom kontoret att vända sig till ett bredare spektrum av kapitalplacerare, vilket i sin tur innebar att räntan kunde sättas cirka 0,8 procentenheter lägre än med en mer traditionell konstruktion. Den årliga besparingen kan uppskattas till 13,4 miljoner kronor.

Sammanlagt fyra obligationslån i US dollar till rörlig ränta upptogs under budgetåret. Tre av dessa, FRN-lån om vardera 1 000 miljoner, 500 miljoner och 750 miljoner US dollar, kunde tas upp till längre löptider än som tidigare ansetts vara möjligt; 20 år, 40 år respektive utan slutlig

Tabell 15. Kontrakterad statlig utlandsupplåning 1983/84.

	Antal lån	Löptid (genomsnitt, år)	Effektiv kostnad (genomsnitt, %)	Belopp milj. i resp lånevaluta	Belopp[1] milj kr	Procentuell fördelning
Medel- och långfristig upplåning						
Lån till fast ränta						
US dollar	2	15,0	13,1	400	3278	8,7
Brittiska pund	1	10,0	12,3	65	720	1,9
Tyska mark	1	10,0	8,3	250	735	1,9
Schweiziska francs	2	9,2	6,3	225	791	2,1
Japanska yen	1	9,0	8,2	200000	692	1,8
Holländska floriner	1	8,0	9.4	200	522	1,4
Totalt, lån till fast ränta	8	12.1	10,9		6738	17,8
Lån till rörlig ränta						
US dollar	3	16,8		3000	24585	65,0
Brittiska pund	1	12,0		500	5535	14,7
Schweiziska francs	1	10,0		75	264	0,7
Totalt, lån till rörlig ränta	5	15,9			30 384	80,4
Total medel- och långfristig upplåning	13	15,2			37 122	
Kortfristig upplåning[2]						
Lån till rörlig ränta						
Japanska yen	1	1,0		20000	692	1,8
Totalt	14	14.9			37814	100,0

[1] Enligt valutakurser 1984-06-30
[2] Lån på en löptid på ett år eller mindre

Källa: Riksgäldskontoret

löptid. Det viktigaste syftet med de första två lånen var att avsevärt förlänga den genomsnittliga löptiden för den statliga utlandsskulden. Det tredje lånet innebar en uppmärksammad nykonstruktion som sedan har följts av andra statliga låntagare som Belgien och Danmark. Detta lån har en evig löptid till för låntagaren fördelaktig ränta. För att öka attraktionen för kapitalplacerarna kan dessa varje år byta den ursprungliga obligationen mot en ny obligation med 4 års löptid men med väsentligt lägre ränta. För att minska risken för låntagaren kan dessa 4-årspapper i sin tur bytas tillbaka till de ursprungliga långa obligationerna och i den mån inlösen av 4-årspapper leder till en minskning av det totala lånebeloppet kan kontoret efter hand emittera ytterligare långa papper. Genom denna konstruktion förenas låntagarens önskemål om en lång löptid med kapitalplacerarnas önskemål om en kort löptid.

En annan metod att på ett kostnadseffektivt sätt kombinera dessa svårförenliga önskemål tillämpades för första gången av riksgäldskontoret på den amerikanska kapitalmarknaden. I syfte att i förtid refinansiera en bankkredit om 800 miljoner US dollar och samtidigt genomföra en kostnadsbesparing emitterade kontoret under våren 1984 ett obligationslån till rörlig ränta på den amerikanska kapitalmarknaden. Genom en ny lånekonstruktion som möjliggjorde en sammankoppling av de tidigare strikt åtskilda amerikanska kapital- och bankmarknaderna kunde en relativt lång löptid (sju år) uppnås med den lägre räntesättningen som ett ett-årigt papper betingade. Detta blev möjligt genom att kapitalplacerarna kan begära inlösen av obligationerna varje år; i den mån dessa inte kan återförsäljas på kapitalmarknaden finansieras de av ett affärsbankskonsortsium tills de antingen kan återsäljas på marknaden vid en senare tidpunkt eller förfaller till slutlig inlösen. Detta lån fick en sådan efterfrågan att beloppet kunde ökas till 1 500 miljoner US dollar – det blev därmed det största obliga-

tionslånet någonsin på den amerikanska kapitalmarknaden. Samtidigt kunde räntepåslaget sänkas ytterligare. Jämfört med den ursprungliga bankkrediten som inlöstes innebar detta en sänkning av räntan med 0,8 procentenhet eller 54 miljoner kronor per år. Då det slutliga lånebeloppet efter höjningen kom att refinansiera även andra bankkrediter uppgår den slutliga besparingen till ett ännu högre belopp.

Även på andra lånemarknader prövades nya lånekonstruktioner. Ett exempel härpå är den ovan nämnda bankkrediten om 500 miljoner brittiska pund. Kontoret hade tidigare (1982) tagit upp en bankkredit om 150 miljoner pund, vars gensvar i marknaden var något begränsat. Under sommaren 1983 bedömde man att det fanns en kraftig potentiell efterfrågan hos London-bankerna, brittiska och utländska, för utlåning i pund på grund av en omläggning av brittiska statens statsskuldpolitik. För att ytterligare tilltala bankerna konstruerades lånet så att löptiden kan förlängas automatiskt från ursprungliga sex år till först nio år och därefter till tolv år. Genom att dessa förlängningsbeslut fattas efter tre, sex respektive nio år ökar sannolikheten för förlängning samtidigt som riksgäldskontoret har minst tre års förvarning om de belopp som eventuellt ej förlängs. Efterfrågan blev stor. Det ursprungliga lånebeloppet om 250 miljoner pund (det hittills största i den brittiska marknaden) övertecknades fyra gånger, varefter kontoret beslöt att höja lånebeloppet till 500 miljoner pund och skära ner bankernas tilldelning med cirka hälften.

Under senvintern 1984 genomförde riksgäldskontoret dessutom en nykonstruktion på den schweiziska kapitalmarknaden. Denna bestod i att man som första utländska låntagare gav ut ett offentligt obligationslån till rörlig ränta. Lånet, om 75 miljoner schweiziska franc, mottogs mycket väl och då de korta räntorna normalt är avsevärt lägre än de långa räntorna innebär detta en väsentlig räntebesparing. Dessutom lyckades kontoret sänka de traditionella provisionerna med 1,25 procentenhet, vilket innebar en engångsbesparing om drygt 3 miljoner kronor.

Utlandsskulden och dess kostnader

Storleken - ett värderingsproblem: Den utestående statliga utlandsskuldens omfattning i respektive lånevaluta framgår av tabell 16. En svårighet uppstår då man önskar räkna fram utlandsskuldens motvärde i svenska kronor. De valutakurser som teoretiskt vore bäst lämpade att använda för att uppskatta skuldbördan är de som kommer att gälla då lånen återbetalas. Eftersom dessa framtida kurser är okända tvingas man använda sig av två andra värderingsprinciper där skillnaden beror av tidpunkten för valet av växelkurser.

Den första metoden värderar utlandsskulden till de valutakurser som rådde då lånen togs upp. Beräknat på detta sätt ökade utlandsskulden under budgetåret 1983/84 från 81,4 miljarder kronor till 102,9 miljarder kronor. Den andra värderingsmetoden väljer aktuella kurser vid respektive tidpunkt som omräkningskurser. Beräknat med denna metod ökade utlandsskulden från 109,3 miljarder kronor till 128,8 miljarder kronor. (Riksgäldskontorets månads- och veckorapporter ger löpande information om den statliga utlandsskuldens storlek i kronor, framräknad på båda sätten.) De viktigaste orsakerna till att utlandsskulden ökat mycket snabbare vid värdering till aktuell kurs än till upplåningskurs är krondevalveringarna åren 1981 och 1982 samt den kraftiga uppgången av dollarkursen under det senaste budgetåret.

Utlandsskuldens kostnader - ett periodiseringsproblem: Kostnaderna för utlandslånen består huvudsakligen av räntor och valutaförluster (minus valutavinster). För budgetåret 1983/84 uppgick ränteutgifterna för den statliga utlandsskulden till 12,2 miljarder kronor. Motsvarande utgifter för det föregående budgetåret var 9,7 miljarder kronor.

Den bokföringsmetod som används för utlandsskulden, dvs användning av upplåningskurs, ger upphov till ett periodiseringsproblem för uppkomna valutakursdifferenser. Skillnaden mellan upplåningskurs och valutakurs bokförs nämligen först då återbetalning sker (enligt kontantprincipen). Hela kursvinsten respektive kursförlusten påföres sålunda statsbudgeten de budgetår lånet amorteras, trots att valutadifferensen normalt sett uppstått successivt under en rad av år. Belastningen av budgeten blir särskilt stor då stora delar av den utestående skulden refinansieras ett enskilt år. Då kan betydande valutaförluster realiseras, vilket varit fallet under budgetåret 1983/84. Ca 3,3 miljarder kronor av de totala realiserade kursförlusterna på 7,6

Tabell 16. Utländsk statsskuld 1984-06-30.

	Miljoner enh lånevaluta	Bokfört värde[1] mkr	Motvärde 1984-06-30[2] mkr	Procentuell fördelning	Genomsnittlig löptid	Genomsnittlig effektiv kostnad
Medel- och långfristig skuld[3]						
Lån till fast ränta						
US dollar	2941,4	15439	24105	18,7	9,0	12,4
Tyska mark	4135	10063	12161	9,4	8,7	8,8
Schweiziska francs	2322	6280	8165	6,3	6,9	6,0
Japanska yen	201000	4875	6960	5,4	9,3	8,5
Holländska floriner	1050	2411	2743	2,1	8,3	10,1
Franska francs	650	633	623	0,5	5,2	13,8
Brittiska pund	165	1860	1827	1,4	13,6	13,4
Belgiska francs	728,9	87	105	0,1	7,8	6,6
Totalt fasträntelån		41648	56689	44,0	8,8	10,2
Lån till rörlig ränta						
US dollar	7851,9	54789	64346	50,0	11,4	11,6
Schweiziska francs	175	518	615	0,5	8,6	5,2
Särskilda dragningsrätter	500	2972	4227	3,3	5,0	10,8
Brittiska pund	200	2331	2214	1,7	12,0	9,8
Totalt lån till rörlig ränta		60610	71402	55,4	11,1	11,4
Total medel- och långfristig skuld		102258	128091	99,5	10,0	10,9
Kortfristig skuld[4]						
Lån med rörlig ränta						
Japanska yen	20000	689	692	0,5	1,0	6,4
Total kortfristig skuld		689	692	0,5	1,0	6,4
Totalt		102947	128783	10,0	10,0	10,8

[1] Enligt valutakurser vid upplåningstillfället
[2] Enligt valutakurser 1984-06-30
[3] Lån med längre löptid än ett år
[4] Lån med en löptid på ett år eller mindre.

Källa: Riksgäldskontoret.

miljarder kronor hänför sig till den omläggning som skett av skulden under perioden.

I tabell 16 ges information om utlandsskuldens genomsnittliga effektiva kostnader. Dessa beräknas genom att lånens nominella räntesats justeras med hänsyn till provisioner, försäljningskurs och genomsnittlig löptid. Den genomsnittliga effektiva kostnaden för utlandsskulden är ett mått på de lånevillkor Sverige som låntagare erbjudits av marknaden. För att få fram lånets verkliga kostnader måste även valutakursvinster respektive förluster inkluderas. Det är således först när lånet är färdigamorterat som den verkliga kostnaden för lånet kan beräknas.

Sammansättningen - dollarupplåningen dominerar: Statens utlandsskuld består av lån i nio olika valutor. Figur 27 visar fördelningen mellan dessa. Förutom de sex valutor som specifieras finns under "Övriga" också lån i franska francs, belgiska francs och särskilda dragningsrätter, SDR. Upplåningen i dollar dominerar och utgör 69 procent av den totala utestående skulden.

Upplåningens fördelning mellan lån till fast respektive rörlig ränta framgår också av figuren. Upplåning till rörlig ränta representerar 56 procent av den utestående skulden vid verksamhetsårets slut.

För att uppnå en något jämnare valutafördelning än vad som varit möjligt genom direktupplåning i olika valutor har riksgäldskontoret under de senaste två budgetåren ingått ett antal skuldbytesavtal med andra låntagare. Dessa avtal har inneburit att den faktiska skulden i schweizerfranc är CHF 3 255 miljoner eller 8,9 procent av skulden samt att den faktiska skulden i belgiska franc är BEC 6 239 miljoner eller

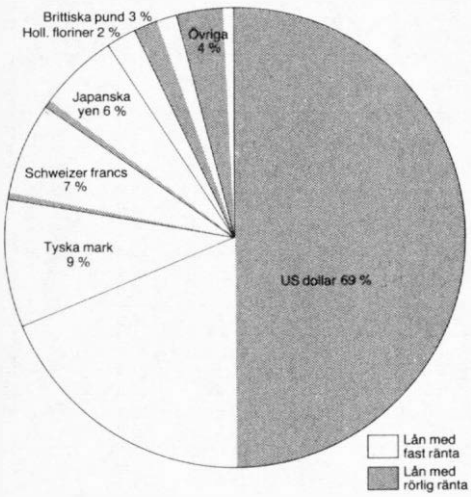

0,7 procent av skulden. På samma sätt är dollarskulden i realiteten USD 464 miljoner mindre än figuren anger, eller 65,9 procent av den totala skulden.

Betydande skuldtjänst under kommande år

Bytesbalansens utveckling är den faktor som blir mest avgörande för om och hur mycket den statliga utlandsskulden kommer att förändras under de närmaste åren. En förutsättning är dock att den privata och kommunala nettoskuldsättningen utomlands inte kommer att förändras påtagligt. Den samlade svenska utlandsskulden kan minska först i takt med att eventuella överskott uppstår i bytesbalansen.

Även om bytesbalansen utvecklas gynnsamt kommer ändå den statliga bruttoupplåningen utomlands att bli betydande under många år framåt. Figur 28 visar skuldtjänsten för den statliga utlandsskulden. Staplarna representerar de amorteringar och räntor som förfaller till betalning som resultat av den statliga utlandsskuld som var utestående vid slutet av budgetåret 1983/84. Man kan notera att amorteringar och räntor blir betydande under de närmaste åren trots att avsevärda förbättringar i löptid åstadkommits genom den omläggning som skett av skulden under verksamhetsåret. Den slutsats som kan dras är att det med alla realistiska förutsättningar kommer att dröja många år innan den statliga skuldsättningen i utlandet kan upphöra. Ju snabbare bytesbalansen kan fås att stabilt uppnå jämvikt och därefter överskott, desto kortare kan dock denna tidsrymd bli.

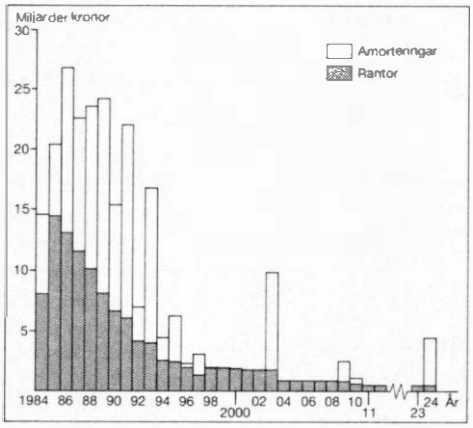

8.

Garantigivningen

Statsmakterna kan ge garantier för statliga och privata företag. Dessutom kan lån tagna av organisationer och stiftelser garanteras. En stor del av statens garantiåtaganden lämnas av riksgäldskontoret, bl a gäller detta garantistöd till varvs- och rederinäringarna och till energisektorn.

Det under året mest uppmärksammade kreditgarantiärendet rörde rekonstruktionen av Broströms Rederi AB. Riksgäldskontoret fick i detta sammanhang betala ut ca 390 miljoner kronor.

Ansvar för en stor del av statens garantiåtaganden

Genom riksgäldskontoret lämnar staten garanti för lån som upptas av såväl privata som helt eller delvis statsägda företag, organisationer och stiftelser. Garanti kan lämnas för lån upptagna i Sverige eller utomlands. Statliga garantier utfärdas förutom av riksgäldskontoret även av ett antal andra myndigheter.

När det gäller lån upptagna i utlandet är riksgäldskontoret den helt dominerande garantigivaren. Denna verksamhet har betydande beröringspunkter med den upplåning utomlands som kontoret genomför för statens räkning.

Kreditgivningen kan vara ett alternativ till att ge anslag över statsbudgeten och kan således vara ett sätt att möjliggöra angelägen verksamhet, vilken annars inte skulle kunnat komma till stånd eller fortleva. Särskilt på senare tid har riskerna uppmärksammats att staten skall åsamkas kostnader i de fall låntagaren inte kan uppfylla sina förpliktelser. Stora utbetalningar har skett i samband med konkurser och rekonstruktioner inom främst varvs- och rederinäringarna.

Riksgäldskontorets totala garantiåtaganden den 30 juni 1984 uppgick till 54,1 miljarder kronor.

Totalt har riksgäldskontoret under årens lopp infriat garantier om 1 496 miljoner kronor varav endast 4 miljoner kronor hänför sig till garantier utanför varvs- och rederistödet. Hittills har riksgäldskontoret med utnyttjande av de för garantierna ställda säkerheterna återfått 515 miljoner av detta belopp. Utestående fordran den 30 juni 1984 uppgick sålunda till 981 miljoner kronor, se tabell 17. Vad den slutliga förlusten kommer att bli är svårt att uppskatta, eftersom den bl a är beroende av intjäningsförmågan hos de fartyg i vilka riksgäldskontoret har säkerhet.

Under året har riksgäldskontoret totalt betalat ut 535 miljoner kronor, se tabell 18. Samtidigt har 139 miljoner kronor återbetalats till kontoret. Återbetalningar av denna typ kan t ex vara en följd av att ett konkursbo sålt ut fartyg i vilket kontoret har haft säkerhet.

För flertalet kreditgarantier utgår en avgift varierande mellan 0,25 procent och 1 procent på av riksgäldskontoret garanterat belopp. Avgiften debiteras per budgetår och i efterskott.

Rekonstruktion av Broströms Rederi AB

Styrelsen i Broströms Rederi AB ansökte i februari 1984 om statlig medverkan i en rekonstruktion av företaget. Motsvarande

Tabell 17. Totala infriade garantier t o m 1984-06-30. Miljoner kronor. Netto.

Garantier inom varvs- och rederistödet	
Kalmar Varv AB	86,8
Lödöse Varv AB	68,0
AB Oskarshamns Varv	93,4
Beställarstöd – Johanssongruppen	267,6
Broströms Rederi AB	388,6
Övrigt	72,8
Summa	977,1
Garantier utanför varvs- och rederistödet	3,9
Totalt	981,0

Källa: Riksgäldskontoret.

Tabell 18. In- och utbetalningar som följd av garantiåtaganden. Budgetåret 1983/84. Miljoner kronor.

	Utbetaln	Inbetaln	Netto
Kalmar Varv AB	29.4	14,5	./. 14,9
Lödöse Varv AB	25,1	0,0	./. 25,1
AB Oskarshamns Varv	0,0	24,7	+ 24,7
Beställarstöd – Johanssongruppen	42,0	100,1	+ 58,1
Broströms Rederi AB	388,6	0.0	./.388,5
Övrigt	49.8	0,1	./. 49,7
Totalt	534.9	139.4	./.395.4

Källa: Riksgäldskontoret.

önskemål framställdes till aktieägarna och de affärsbanker som var engagerade i företaget. Riksgäldskontorets garantiåtagande uppgick vid denna tidpunkt till ca 420 miljoner kronor.

Sedan staten avvisat Broströms rekonstruktionsplan upptogs förhandlingar mellan parterna. Dessa leddes av sjöfartsverkets chef Kaj Janerus. Statens strävan var både att ge förutsättningar för fortsatt svensk linjesjöfart och att minska de statliga förlustriskerna.

I april 1984 beslöt regeringen och riksgäldsfullmäktige att godkänna en rekonstruktion av Broströms som innebar att ett nytt svenskt linjerederi, Rederi AB Transocean, bildades. Beslutet innebar för riksgäldskontorets del att garantier på ca 390 miljoner infriades. Endast under särskilda förutsättningar kan riksgäldskontoret komma att återfå detta belopp.

Stöd till svenska varvsföretag

Stödet till svenska varvsföretag infördes 1963 då riksdagen uppdrog åt riksgäldskontoret att utfärda statliga kreditgarantier på i första omgången 400 miljoner kronor. Stödet skulle medge svenska varvsföretag att i fråga om kreditvillkor för beställda fartyg konkurrera med den internationella varvsindustrin.

En förutsättning för varvens kreditgivning var att motsvarande belopp kunde lånas upp i banker m m från varvens sida. Staten har genom stödsystemet medverkat till att sådan upplåning har kunnat ske genom att med garanti säkerställa upplåningen gentemot bankerna. Statens säkerheter har väsentligen utgjorts av varvens fordringar på fartygsbeställare samt pantsäkerheter i de beställda fartygen.

För att kostnader skall kunna uppkomma för staten fordras att såväl varvet som beställaren inte kan fullgöra sina förpliktelser samt att det fartyg som finansieras har förlorat i värde. Risken för kostnader för staten inom denna stödform är därför till stor del beroende av det internationella konjunkturläget för varvs- och sjöfartsnäringarna. Den osedvanligt långa lågkonjunkturen inom dessa näringar sedan i mitten av 70-talet har inneburit att riskerna för kostnader för staten numera är betydande.

För närvarande gäller att riksdagen bemyndigat riksgäldskontoret att till utgången av 1986 utfärda kreditgarantier inom varvsstödet till ett sammanlagt belopp av högst 30 miljarder kronor. Vid utgången av budgetåret var riksgäldskontorets garantiåtagande nära 25 miljarder kronor. Åtagandet avsåg till 93 procent upplåning i utländska valutor, främst US dollar.

Garantier för Svenska Varvs ABs och Zenith Shipping ABs upplåning svarade för 50 procent av den totala garantigivningen, eller 12,3 miljarder kronor, medan garantier om 119 miljoner kronor avsåg de privata varvens upplåning. Resterande garantier var ställda för fartygsbeställarnas upplåning.

(Den förordning som reglerar stödet till varvsnäringen presenterades mer detaljerat i riksgäldskontorets verksamhetsberättelse 1982/83).

Stöd till svensk sjöfart

År 1977 infördes det s k rederistödet. Det syftade i början till att motverka att svenska rederiföretag av likviditetsskäl skulle tvingas sälja sådant tonnage till utlandet som ansågs vara livsdugligt inom svensk sjöfartsnäring. Senare har sådan försälj-

ning i viss utsträckning accepterats. Stödet har numera till syfte att medverka till en ur samhällets synvinkel önskvärd strukturrationalisering av svensk rederinäring.

För närvarande gäller att riksdagen bemyndigat riksgäldskontoret att till utgången av 1984 utfärda kreditgarantier till ett sammanlagt belopp av högst 380 miljoner kronor. Det aktuella garantiåtagandet uppgick den 30 juni 1984 till 170 miljoner kronor.

Garantier till energisektorn

Riksgäldskontoret utfärdar också garantiförbindelser inom energiområdet. År 1975 infördes ett särskilt garantisystem, vilket i första hand syftade till att underlätta finansieringen av utbyggnaden av oljefält i bl a Nordsjön. Garanti kan ställas för såväl svenska som utländska företags lån för finansiering av investeringar i utvinning m m av råolja samt för svenska företags ekonomiska åtaganden i samband med prospekterings- och utvinningsverksamhet utomlands. Detta garantisystems tillämpningsområde har successivt utvidgats. Garantiramen fastställdes ursprungligen till 2 miljarder kronor och höjdes 1981 till 4 miljarder kronor. Riksdagen har i år åter höjt garantiramen, vilken nu uppgår till 8 miljarder kronor. Garantiåtagandet uppgick den 30 juni 1984 till ca 1,5 miljarder kronor.

År 1973 bildades Svensk Kärnbränsleförsörjning AB med uppgift att främja landets försörjning med kärnbränsle. Riksgäldskontoret ställer garanti för bolagets finansiella åtaganden i samband med upphandlingar inom kärnbränslecykeln m m. Riksdagen har fastställt en garantiram uppgående till totalt 1 055 miljoner kronor, varav 574 miljoner kronor utnyttjats.

Statens borgen för Forsmarks Kraftgrupps AB:s upplåning lämnades ursprungligen av Statens Vattenfallsverk. Sedan 1980 garanterar riksgäldskontoret de lån som bolaget tar upp utomlands. För lån som bolaget upptar på den svenska kapitalmarknaden lämnas liksom tidigare borgen för statens del av vattenfallsverket. Ianspråktagna garantier avräknas mot en gemensam totalram för borgensåtaganden för lån till bolag i vilka vattenfallsverket förvaltar statens aktier. Denna ram uppgår till 11,6 miljarder kronor, varav 11,1 miljarder kronor utnyttjats. Ett belopp motsvarande 3,9 miljarder kronor avser av riksgäldskontoret garanterade utlandslån.

Övrig garantiverksamhet

Riksgäldskontoret handhar garantigivningen för vissa finansieringsinstitut såsom exempelvis Sveriges Allmänna Hypoteksbank, Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa och Svenska Skeppshypotekskassan. Statens engagemang för denna typ av förbindelser uppgick den 30 juni 1984 till 21 miljarder kronor. Vid samma tidpunkt ansvarade kontoret dessutom för ett antal mindre garantier spridda över ett stort antal områden (totalt 2,1 miljarder kronor).

Slutligen må nämnas att Sveriges åtaganden gentemot vissa internationella organisationer såsom Internationella utvecklingsfonden (IDA), Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB), Asiatiska utvecklingsbanken och Afrikanska utvecklingsfonden bl a fullgörs genom att riksgäldskontoret utfärdar skuld- och garantiförbindelser till dessa organ.

9.

Övriga uppgifter

Staten har under årens lopp premierat lönsparande i olika former. Under senare år har det skett genom vinstsparandet och skattesparandet. Riksgäldskontoret har riksdagens uppdrag att administrera och marknadsföra de olika sparandeformerna.

Under budgetåret har den förändringen gjorts att skattesparandet upphört i och med utgången av år 1983 och ersatts med allemanssparandet (från och med 1 april 1984). Den totala behållningen på vinst- och skattesparandet uppgick den 30 juni 1984 till 32,8 miljarder kronor.

Vinstsparandet ökar

Vinstsparandet är ett regelbundet banksparande, där ett antal vinster utlottas till spararna två gånger om året – mars och september. Vinstsumman för utlottningen i september, som i sin helhet bekostas av staten, är fyra procent av saldoökningen under sparåret på samtliga konton. För marsutlottningen är vinstsumman bestämd till en procent av det totala beloppet på vinstsparkontona och bekostas till 70 procent av staten och 30 procent av bankerna. Den högsta vinsten i marsdragningen är 250 000 kronor och i septemberdragningen 400 000 kronor.

Den sammanlagda behållningen på vinstsparkontona vid budgetårets slut uppgick till 13,7 miljarder kronor – en nettoökning med 1,5 miljarder kronor. Antalet konton ökade med drygt 76 000 stycken till 1 546 800 stycken. (En mer detaljerad presentation av vinstsparandets utveckling finns i tabell 10 i bilagan.) Under budgetåret utlottades på dessa konton totalt 114 miljoner kronor i septemberdragningen och 46 miljoner kronor i marsdragningen.

Skattesparandet har upphört

För att främja det privata hushållssparandet infördes två nya lönsparformer från den 1 oktober 1978. Den ena formen avser ett skattebefriat sparande i bank och kallas Skattesparkonto. I den andra formen, som kallas Skattefondkonto, placeras sparandet i speciella aktiesparfonder. Från den 1 januari 1981 finns ett till skattesparandet anslutet system med företagsanknutna aktiesparfonder för anställda i svenska börsnoterade företag (inkl sådana som noteras på den s k fondhandlarlistan). Dessa senare aktiesparfonder köper endast aktier i det egna företaget.

Skattesparandet upphörde i och med utgången av mars 1983 och omfattade vid den tidpunkten 1 374 450 konton. Av dessa var 780 600 skattesparkonton, 535 400 skattefondkonton och 58 400 företagsanknutna aktiesparkonton. De innestående beloppen uppgick då till 13,1, 5,5 respektive 0,5 miljarder kronor eller totalt 19,1 miljarder kronor.

Skattesparmedlen har en bindning på fem år. De kommer därför successivt att bli tillgängliga under tiden fram till år 1989.

Statligt stöd till politiska partier

Statens stöd till politiska partier fördelas av partibidragsnämnden. Denna består av tre ledamöter och utses av riksgäldsfullmäktige. Nämnden sammanträder normalt i oktober varje år för att besluta om fördelning av stödbeloppet för en period på ett år räknat from den 15 oktober. Utbetalning av bidragen görs sedan av riksgäldskontoret. Nämnden fördelade i oktober 1983 det statliga stödet för tiden from 15 oktober 1983 tom 14 oktober 1984 enligt följande:

Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti	Kronor
Partistöd	27 680 000
Kanslistöd, grundstöd	3 025 000
tilläggsstöd	1 402 700
	32 107 700

Moderata Samlingspartiet	
Partistöd	13 840 000
Kanslistöd, grundstöd	3 025 000
tilläggsstöd	1 087 900
	17 952 900

Centerpartiet	
Partistöd	10 380 000
Kanslistöd, grundstöd	3 025 000
tilläggsstöd	708 400
	14 113 400

Folkpartiet	
Partistöd	5 190 000
Kanslistöd, grundstöd	3 025 000
tilläggsstöd	265 650
	8 480 650

Vänsterpartiet Kommunisterna	
Partistöd	3 460 000
Kanslistöd, grundstöd	3 025 000
tilläggsstöd	253 000
	6 738 000

Rörliga krediter åt statliga verk och företag

Riksdagen har uppdragit åt riksgäldskontoret att tillhandahålla s k rörliga krediter åt vissa statliga myndigheter, företag och affärsdrivande verk. De rörliga krediterna är avsedda att utgöra rörelsekapital och kan närmast liknas vid de checkräkningskrediter privata företag har hos bankerna.

Den totala ramen för rörliga krediter utgjorde den 30 juni 1984 nära 11,5 miljarder kronor. Under budgetåret 1983/84 har ramen för televerkets kredit för abonnentutrustningar ökats från 1,2 till 1,6 miljarder kronor. Vidare har krediten för regeringen ökats från 3,3 till 3,9 miljarder kronor.

På utestående kreditbelopp erläggs ränta efter en räntesats som fullmäktige bestämmer med hänsyn till förhållandena på den allmänna kreditmarknaden. Denna räntesats uppgick vid budgetårets början till 15 procent och höjdes den 29 juni 1984 till 16 procent.

De totala ränteintäkterna för ianspråktagen rörlig kredit uppgick under budgetåret till 212 miljoner kronor.

Riksgäldskontorets fordran för ianspråktagna rörliga krediter utgjorde 3,0 miljarder kronor den 30 juni 1983 och ökade under budgetåret 1983/84 med 383 miljoner kronor till 3,4 miljarder kronor den 30 juni 1984.

Riksdagen har beviljat ett totalt belopp av 200 miljoner kronor för statliga myndigheter med uppdragsverksamhet. Inom denna ram har regeringen fr o m den 1 juli 1984 ställt 156,7 miljoner kronor till förfogande för de myndigheter som anges i tabell 12 i tabellbilagan. (Kreditramarna och deras utnyttjande framgår av tabell 11 i bilagan).

Obligationsinnehav registreras i statsskuldboken

För att underlätta hanteringen av räntelöpande obligationer har riksgäldskontoret sedan länge tillhandahållit möjligheten för kapitalplacerare att registrera sitt obligationsinnehav i statsskuldboken. Därmed förenklas kapitalplacerarnas obligationshantering. För riksgäldskontoret innebär systemet dels att kostnaderna för obligationstryck och distribution minimeras, dels att ränteutbetalningsrutinerna förenklas. All inskrivning i statsskuldboken är kostnadsfri.

Merparten av inskrivningarna i statsskuldboken gäller prioriterade räntelöpande obligationer. Med några få undantag är samtliga utelöpande obligationslån inskrivna i statsskuldboken till praktiskt taget hela sitt utelöpande belopp. Värdet av de registrerade prioriterade obligationerna minskade under budgetåret 1983/84 med 1 miljard kronor till 181 miljarder kronor den 30 juni 1984, fördelat på ca 4 000 deponenter. Under budgetåret 1983/84 utbetalades ränta på inskrivna obligationer med sammanlagt 25 miljarder kronor mot 19 miljarder kronor under närmast föregående budgetår.

Under budgetåret 1983/84 har också det för statsskuldboken utvecklade ADB-systemet tagits i anspråk för hanteringen av riksobligationer. Med hjälp av systemet registreras ägare, framställs obligationer samt ombesörjs ränteutbetalningar. Riksobligationer motsvarande 18 miljarder kronor – huvuddelen på det första lånet – fördelade på ca 300 ägare var den 30 juni 1984 registrerade i systemet. Sammanlagt har 789 miljoner kronor i räntor betalts ut under budgetåret.

I begränsad utsträckning tillåts även inskrivning av premie- och sparobligationer i statsskuldboken. (De regler som gäller för inskrivning av olika statspapper i statsskuldboken presenteras mer utförligt i riksgäldskontorets verksamhetsberättelse 1982/83).

10.

Riksgäldskontorets organisation och resurser

Organisation

Riksgäldskontorets organisation framgår av vidstående organisationstablå.

Kontoret leds under riksgäldsfullmäktige av riksgäldsdirektören. En ny tjänst som vice riksgäldsdirektör inrättades under våren 1984.

Verksamheten är organiserad i sex enheter:

Upplåningsenheten bevakar kreditmarknaden, planerar och genomför den inhemska upplåningen samt efterarbetar inlösta värdepapper. Till enhetens arbetsuppgifter hör också administrationen av lönsparandet och allemanssparandet. Personalstyrkan motsvarade under 1983/84 drygt 48 årsarbetskrafter.

Utlandslåneenheten planerar och genomför upplåningen utomlands, inkluderande internationella marknadskontakter, förvaltar de utländska lånen och gör internationella ekonomiska bedömningar samt presentationer och prospekt. Personalstyrkan motsvarade drygt 11 årsarbetskrafter.

Ekonomienheten sköter redovisning, kassafunktion, statsskuldbok, viss in- och utlåning samt prognosverksamhet. Personalstyrkan motsvarade ca 32 årsarbetskrafter.

Garanti- och rättsenheten har hand om kreditgarantier, juridiska frågor i anslutning till upplåning både i Sverige och utlandet samt övrig juridisk service. Personalstyrkan motsvarade knappt 14 årsarbetskrafter.

Administrationsenheten arbetar med personaladministration, verksamhetsplanering, administrativ service samt administrativ utveckling och datordrift. Personalstyrkan motsvarade knappt 34 årsarbetskrafter.

För intern revision av riksgäldskontoret och övriga riksdagens verk utom riksbanken finns en *revisionsenhet* underställd riksgäldsfullmäktige. Personalstyrkan motsvarade ca 4 årsarbetskrafter.

Därutöver finns personal för fullmäktigeservice under ledning av en riksgäldssekreterare samt för samhällsekonomiskt utredningsarbete under ledning av en chefekonom. Tillsammans med personal för informationsverksamhet motsvarade dessa tjänster ca 7 årsarbetskrafter.

Riksgäldskontorets personalstyrka enligt organisationsplanen (fast anställda) motsvarade totalt under budgetåret 1983/84 ca 153 årsarbetskrafter. Vid arbetstoppar har dessutom tillfälligt anställda anlitats. Av de fast anställda var 77 procent kvinnor och 23 procent män.

Utöver den egna organisationen anlitar riksgäldskontoret utomstående för olika arbetsinsatser. En del av kontorets datorbearbetningar utförs av servicebyråer. För utveckling av datasystem och för rådgivning i samband med utlandsupplåning m m har konsulter anlitats. Marknadsföring i samband med den inhemska upplåningen sker i samarbete med annonsbyråer. Både inhemska och utländska banker m fl medverkar vid emission och inlösen av olika lån. Större delen av vinsterna på premieobligationer betalas ut via bankerna eller posten. Konsulter har också under budgetåret anlitats för att utforma en kommunikationspolitik för riksgäldskontoret (inkl ett identifikationsprogram) samt för att se över vissa organisationsfrågor.

Kostnaderna för riksgäldskontorets verksamhet

Kostnaderna för statsskulden diskuterades i avsnitt 3. En mer detaljerad sammanställning finns dessutom i tabell 1 i bilagan. Totalt uppgick kostnaderna för statsskulden till drygt 60 miljarder kronor. De

Tabell 19. Verksamhetskostnader under budgetåret 1983/84 fördelade på anslag och verksamhetsgrenar. Miljoner kronor.

	VERKSAMHETSGRENAR								
	Upplåning inom landet	Förvaltning av inhemska lån	Upplåning utom landet samt förvaltning av utländska lån	Lönsparande	Garantiverksamhet	Redovisning	Revision	Gemensamma kostnader: ledning adm, lokaler m m	Summa
Anslag									
Förvaltningskostnader	2,6	8,0	4,0	0,8	1,4	1,5	0,6	21,6	40,5
därav löner									(24,1)
Vissa kostnader vid emission av statslån m m									
Upplåning inom landet									
Obl.papper och värdepapperstryck	11,6								11,6
Reklam m m	20,4								20,4
Upplåning utom landet			14,4						14,4
Summa	32,0		14,4						46,4
Adm.kostn för lönsparandet				1,4					1,4
Information om allemanssparandet	11,0								11,0
Delar av anslaget Räntor på statsskulden, m m									
Försäljningsprovisioner och kreditavgifter	295,1		502,4						797,5
Inlösenprovisioner		93,1	14,0						107,1
Börsnotering av obligationslån		2,4	1,6						4,0
Dragningslistor på premielån (nettoinkomst)		−1,0							− 1,0
Summa	295,1	94,5	518,0						907,6
Summa för samtliga anslag:	340,7	102,5	536,4	2,2	1,4	1,5	0,6	21,6	1 006,9

Källa: Riksgäldskontoret.

största utgifterna avsåg räntor och valutaförluster. I bilagan redovisas också kostnader för provisioner till bankerna m m men inga kostnader i övrigt för genomförandet av riksgäldskontorets verksamhet.

Med reservation för svårigheterna att göra en korrekt uppdelning mellan kapitalkostnader och verksamhetskostnader kan man uppskatta de totala verksamhetskostnaderna under budgetåret 1983/84 till drygt en miljard kronor. Därav hänförde sig 908 miljoner kronor till provisioner till banker m fl samt till börsnotering av obligationslån. Kostnaderna för obligationspapper och värdepapperstryck, reklam, annonser, prospekt och utländsk advokathjälp samt för information om allemanssparandet uppgick till drygt 57 miljoner kronor. Kontorets kostnader för löner, datortjänster, lokaler m m utgjorde ca en tjugofemtedel av de totala verksamhetskostnaderna (drygt 40 miljoner kronor).

Verksamhetskostnaderna kan genom en grov uppskattning delas upp på kontorets olika verksamhetsgrenar. En sådan uppdelning visar att den inhemska upplåningen kostade 341 miljoner kronor under 1983/84, den inhemska låneförvaltningen 103 miljoner kronor och utlandsupplåningen 536 miljoner kronor. Resterande 27 miljoner kronor avsåg övriga verksamhetsgrenar samt gemensamma kostnader för

bl a ledning, administration och lokaler.

Kostnaderna för riksgäldskontorets verksamhet finansieras i huvudsak genom följande anslag:

På anslaget *Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader* förs bl a utgifter för löner, resor, lokaler, expenser, personalutbildning, information och automatisk databehandling. Här redovisas också vissa inkomster.

Anslaget *Vissa kostnader vid emission av statslån m m* skall täcka kostnaderna för obligationspapper, värdepapperstryck, reklam, annonser, prospekt, vissa konsulter m m. För allemanssparandet, som introducerades den 1 april 1984, täcks kostnaderna för information av anslaget *Information om allemanssparandet.*

Under anslaget *Administrationskostnader för lönsparandet* finansieras bl a vinstutlottning och information om vinstresultat vid vinstsparandet. Kostnaderna för vinster, sparpremier och kampanjer i samband med lönsparandet redovisas under anslaget *Lönsparande m m.*

Banker m fl medverkar vid försäljning och inlösen av obligationer och andra lån samt vid inlösen av premieobligationsvinster. Provisionerna för detta redovisas under anslaget *Räntor på statsskulden m m.* Där redovisas också kostnader för börsnotering av obligationer samt inkomster och utgifter för premielånens dragningslistor.

Den uppskattade fördelningen av verksamhetskostnaderna på anslag och verksamhetsgrenar sammanfattas i tabell 19.

Som framgår av tabellen hänförde sig de största utgifterna vad gäller upplåningen inom landet till försäljningsprovisioner (295 miljoner kronor 1983/84) varav huvuddelen för premieobligationer, riksobligationer och statsskuldväxlar. Reklam- och informationsinsatserna på 31 miljoner kronor var koncentrerade till upplåningen från hushållen (premie- och sparlån samt allemanssparandet). Provisioner för inlösen av premieobligationer och premievinster (88 miljoner kronor) utgjorde den största utgiften i samband med förvaltningen av inhemska lån.

För utlandsupplåningen var försäljningsprovisionerna och kreditavgifterna de största utgifterna (502 miljoner kronor).

Organisation

per den 30 juni 1984

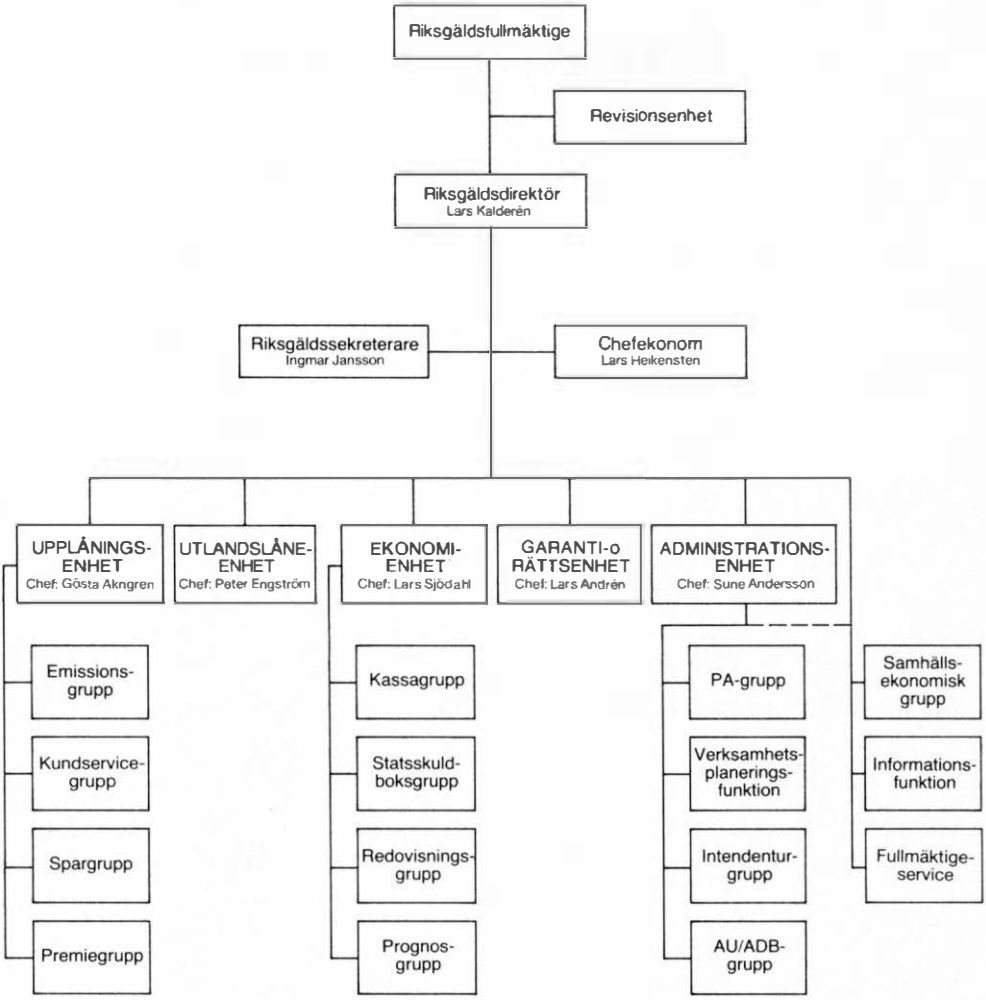

En tjänst som vice riksgäldsdirektör inrättades under våren 1984 men hann inte tillsättas under budgetåret.

11.

Tabellbilaga

Tabell 1. Räntor på statsskulden m m budgetåret 1983/84. Miljoner kronor

	Inkomster	Utgifter
Räntor på statsskulden		−52120[1]
Räntor på rörliga krediter	+212	
Övriga ränteinkomster	+ 38	
Räntor på uppköpta obligationer	+ 75	− 23
Över- och underkurser vid obligationsförsäljning	+ 2	− 293
Kursvinster	+ 58	
Försäljningsprovisioner		− 603
Inlösenprovisioner		− 107
Realiserade valutavinster och valutaförluster	+128	− 7700
Kreditavgifter		− 77
Preskriberade obligationer, vinster och kuponger m m	+ 25	
Övrigt	+ 5	− 8
Summa	+544	−60931
Summa nettoutgifter (täcks med anslag över statsbudgeten)		−60387

[1] Därav för

räntelån	24713
riksobligationslån	826
premielån	2249
sparlån	2901
statsskuldväxlar	7281
skattkammarväxlar	888
övr inhemsk upplåning	1019
utlandslån	12245

Tabell 2. Penningmängdspåverkande faktorer 1978–1983. Miljarder kronor

	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Statens utgiftsöverskott	33,2	44,0	54,4	66,0	81,5	83,1
Bankernas utlåning	13,3	18,6	21,1	8,2	22,4	27,2
Statens upplåning utanför bankerna[1]	−11,2	−17,7	−14,9	−19,9	−53,9	−60,8
Riksbankstransaktioner	− 1,6	− 5,5	− 3,7	− 2,6	− 5,3	− 4,6
Valutaflöde	1,5	−12,2	−22,4	− 6,7	−16,9	−13,6
Ökning i penningmängden	35,2	27,2	34,5	45,0	27,8	31,3

[1] Siffrorna för statens upplåning utanför bankerna inkluderar statens realiserade valutaförluster.

Källa: Riksbankens årsbok

Tabell 3. Den svenska statsskulden

	80-06-30		81-06-30		82-06-30		83-06-30		84-06-30	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Prioriterade obligationslån	108385	56,4	117878	46,6	170047	53,2	201333	49,4	189318	39,2
Riksobligationer	–	–	–	–	–	–	–	–	37600	7,8
Premieobligationslån	19900	10,4	21225	8,4	23225	7,3	26025	6,4	34050	7,1
Sparobligationslån	10419	5,4	15347	6,1	18767	5,9	24084	5,9	26746	5,5
Statsskuldförbindelser	2513	1,3	1263	0,5	1263	0,4	333	0,1	328	0,1
Statsskuldväxlar	–	0,0	–	0,0	–	0,0	58710	14,4	62800	13,0
Skattkammarväxlar	13885	7,2	44155	17,4	36781	11,5	848	0,2	12463	2,6
Allemanssparandet	–	–	–	–	–	–	–	–	1353	0,3
Lån hos statsinstitutioner och fonder	4878	2,5	6376	2,5	7066	2,2	14564	3,6	15029	3,1
Övriga lån	3	0,0	3	0,0	2	0,0	2	0,0	1	0,0
Totalt i Sverige	159983	83,3	206247	81,5	257151	80,4	325898	80,0	379689	78,7
Lån utomlands	32105	16,7	46721	18,5	62536	18,5	81427	20,0	102947	21,3
Totalt	192088	100,0	252968	100,0	319686	100,0	407325	100,0	482636	100,0

Tabell 4. Statsskuldens placering vid slutet av åren 1979–1983

	1979		1980		1981		1982		1983	
	mdr	%	mdr	%	mdr	%	mdr	%	mdr	%
Inom landet										
Riksbanken[1]	39,0	22	38,3	17	50,5	17	58,8	16	44,3[1]	10
Affärsbanker	32,0	18	48,5	21	72,8	25	73,2	19	88,2	19
Sparbanker	3,3	2	4,4	2	6,0	2	4,9	1	7,3[1]	2
Övriga kreditinrättningar	0,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
Statliga myndigheter och fonder	4,9	3	5,0	2	5,7	2	9,1	2	10,1	2
Försäkringsanstalter	15,8	9	19,6	9	24,4	8	34,6	9	46,3[1]	10
AP-fonden	28,6	16	35,1	15	43,3	15	51,4	14	62,0	13
Kommuner och av kommuner förvaltade fonder, landsting	0,2	0	0,1	0	0,1	0	2,2[1]	1	3,9[1]	1
Aktiebolag och ek föreningar	2,6	1	0,4	0	0,8	0	25,8[1]	7	6,0	1
Fonder o d	0,6	0	0,4	0	0,6	0	0,0	0	0,3	0
Understödsföreningar o d	0,5	0	0,5	0	0,4	0	0,3	0	0,5	0
Enskilda personer	26,6	15	34,4	15	38,4	13	44,5	12	53,6	12
Ej specificerat (restpost)[1]	0,5	0	0,6	0	1,0	0	0,4	0	40,1[2]	9
Utom landet	20,3	12	42,3	18	51,6	17	71,8	19	97,6	21
Summa	175,1	100	229,6	100	295,6	100	377,1	100	460,2	100

[1] Uppskattade belopp
[2] Huvuddelen härav torde vara placerad hos gruppen "Aktiebolag och ekonomiska föreningar".

Tabell 5. Statsskuldens placering 31 december 1983. Miljarder kronor

	Räntelöpande obligationslån	Riksobligationer	Statsskuldförbindelser	Skattkammarväxlar (2,9) Kortfristig upplåning hos banker m fl (–) Statsskuldsväxlar (58,3)	Premie obligationer (28,1) Sparobligationer (25,5)	Lån hos statsinstitutioner och fonder m m (14,6) Övrigt (42,7)[4]	Summa	%
Inom landet								
Riksbanken	20,6[1]	3,0[1]	0,0	20,7[1]	–	–	44,3[1]	10
Affärsbanker	76,7	3,6	0,0	7,6	0,3	–	88,2	19
Sparbanker	6,8[1]	0,2[1]	0,0	0,3	0,0	–	7,3[1]	2
Statliga myndigheter och fonder	0,5[2]	..	0,2	..	–	9,4	10,1	2
Försäkringsanstalter	40,6[3]	1,4[1, 3]	0,1	4,2[1]	–	–	46,3[1]	10
Allmänna pensionsfonden	59,3	2,1	–	0,5	–	–	62,0	13
Övriga kreditinrättningar	0,0[2]	..	–	..	–	–	0,0	0
Kommuner och av kommuner förvaltade fonder	0,1[2]	0,8[1]	–	3,0[1]	–	–	3,9[1]	1
Aktiebolag och ekonomiska föreningar	0,8[2]	..	–	..	–	5,2	6,0	1
Fonder o d	0,3[2]	..	–	..	–	0,0	0,3	0
Understödsföreningar o d	0,5[2]	..	0,0	..	–	-	0,5	0
Enskilda personer	0,4[2]	..	0,0	..	53,2	-	53,6	12
Ej specificerat (restpost)	1,4[1]	13,9[1, 5]	–	24,8[1, 5]	–	0,0	40,1[1, 5]	9
Utom landet	54,9	–	–	–	–	42,7	97,6	21
Totalt	262,9	25,0	0,3	61,2	53,5	57,3	460,2	100

[1] Uppskattat belopp
[2] I statsskulden inskrivet belopp
[3] Riksbolag
[4] Varav 42,7 miljarder kronor utom landet
[5] Huvuddelen härav torde vara placeras hos gruppen "Aktiebolag och ekonomiska föreningar".

Tabell 6. Statsskuldens fördelning på förfallotider (per 1984-06-30)

År	Inhemsk skuld[1] mkr	Utländsk skuld Miljoner enheter lånevaluta										
		USD	DEM	FFR	CHF	BEC	NLG	JPY	GBP	SDR	Motsvarande i svenska kronor, mkr	Total skuld mkr
1984[2]	75323	464	20	–	608	116	–	15000	2	–	6557	81880
1985	60593	499[3]	20	400	245	154	50	11000	2	–	5950	66543
1986	19302	681[3]	255	130	530	154	115	8400	50	500	13714	33016
1987	24834	826[3, 4]	815	120	303	154	130	10000	–	–	11054	35888
1988	40623	1333[3, 5, 6]	450		63	75	105	15600	–	–	13294	53917
1989	32406	1517[3, 6]	720		83	75	80	29600	–	–	16087	48493
1990	15924	342[3, 5, 6, 8]	1230		99	1	120	44600	–	–	8625	24549
1991	33906	1770[7, 8]	50		159	–	120	13600	–	–	15995	49901
1992	27336	29[8]	175		136	–	120	36800	–	–	2818	30154
1993	26053	1229[9]	50		91	–	100	36400	65	–	12780	38833
1994	8190	29	300		180	–	60	–	–	–	1910	10100
1995	153	179	50		–	–	20	–	200	–	3880	4033
1996	8	29	–		–	–	20	–	–	–	290	298
1997	8	128	–		–	–	10	–	–	–	1075	1083
1998	–	21[9]	–		–	–	–	–	–	–	172	172
1999	–	13	–		–	–	–	–	–	–	107	107
2000	–	6	–		–	–	–	–	–	–	49	49
2001	–	–	–		–	–	–	–	–	–	–	–
2002	–	–	–		–	–	–	–	–	–	–	–
2003	–	1000	–		–	–	–	–	–	–	8195	8195
2004	–	–	–		–	–	–	–	–	–	–	–
:	–	–	–		–	–	–	–	–	–	–	–
2009	–	200	–		–	–	–	–	–	–	1639	1639
2010	–	–	–		–	–	–	–	47	–	520	520
:	–	–	–		–	–	–	–	–	–	–	–
2024	–	500	–		–	–	–	–	–	–	4098	4098

Anm. Omräkning till svenska kronor har skett efter växelkurserna den 30 juni 1984.

[1] I sammanställningen ingår inte 15029 mkr avseende lån hos statsinstitutioner och fonder för vilka någon uppsägningstid inte är fastställd.

[2] Avser andra halvåret 1984.

[3] Exklusive USD 1500 milj som kan förtidsinlösas detta år på obligationsinnehavarnas begäran men som här inkluderas i 1991 års återbetalningar.

[4] Exklusive USD 650 milj som kan förtidsinlösas detta år på obligationsinnehavarnas begäran men som här inkluderas i 1989 års återbetalningar.

[5] Exklusive USD 1200 milj som kan förtidsinlösas detta år på obligationsinnehavarnas begäran men som här inkluderas i 1993 års återbetalningar.

[6] Exklusive USD 221,9 milj vars löptid kan förlängas till 1987–1990 på långivarnas begäran men som här inkluderas i 1986 och 1987 års återbetalningar.

[7] Exklusive USD 150 milj som kan förtidsinlösas detta år på obligationsinnehavarnas begäran men som här inkluderas i 1995 års återbetalningar.

[8] Exklusive USD 300 milj vars löptid kan förlängas till 1989–1992 på långivarnas begäran men som här inkluderas i 1987–1989 års återbetalningar.

[9] Exklusive USD 1000 milj som kan förtidsinlösas detta år på obligationsinnehavarnas begäran men som här inkluderas i 2003 års återbetalningar.

Tabell 7. Några uppgifter om premieobligationslånen

Lån av år	Lånebelopp mkr	Årlig vinstutlottning i % av lånesumman	Antal obligationer st	Högsta vinsten kr
1974 I	600	5,93	6000000	2 x 400000
1974 II	400	5,94	4 000000	2 x 400000
1974 III	700	6,00	7000000	2 x 400000
1975 I	750	6,40	3 750000	500000
1975 II	550	6,40	2 750000	500000
1975 III	550	6,75	2 750000	500000
1976 I	600	6,90	3000000	500000
1976 II	650	6,90	3 250000	500000
1976 III	950	6,90	4 750000	500000
1977 I	600	7,25	3000000	500000
1977 II	500	7,25	2500000	500000
1977 III	1 200	7,30	6000000	2 x 500000
1978 I	550	7,36	2750000	500000
1978 II	650	7,36	3250000	500000
1978 III	1 400	7,36	7000000	2 x 500000
1979 I	1 000	7,40	5000000	625000
1979 II	1 200	7,40	6000000	625000
1979 III	1 900	7,40	9500000	2 x 625 000
1980 I	1 300	8,00	6500000	625000
1980 II	1 000	8,00	5000000	625000
1980 III	2000	8,00	10000000	2 x 625000
1981	600	9,00	3 000000	750000
1982 I	800	9,00	4 000000	750000
1982 II	900	9,00	4 500000	750000
1982 III	900	9,00	4 500000	750000
1983 I	800	9,00	4 000000	1 000000
1983 II	2000	9,00	10000000	1 000000
1983 III	3000	9,00	15000000	2x 1 000000
1984 I	3900	9,00	19 500000	1 000000
1984 II	2 100	9,00	10500000	2 x 1 000000

Löptiden för lån av 1974–1980 är tio år. För lån av år 1981–1984 är löptiden fem år. Vinstutlottningen sker två gånger om året vid olika tidpunkter för olika lån. Obligationer av 1974 års lån är nominellt på 100 kronor och de därefter utgivna på 200 kronor.

Tabell 8. Antal tecknare, emitterat belopp och genomsnitt per tecknare för Spar 66–Spar 84 Vårlånet

	Antal tecknare st	mkr	Medelbelopp per teckning kr
Spar 66	103823	424,2	4 086
Spar 72	109846	556,7	5068
Spar74	107 526	582,4	5417
Spar 75	146721	912,5	6219
Spar 76	147006	908,6	6 181
Spar 77	192 795	1 248,3	6475
Spar 78	256035	2 149,7	8396
Spar 79	220160	1967,3	8936
Spar Extra 80	100575	980,2	9745
Spar 80	333890	3 634,5	10 885
Spar Extra 81	99611	1 084,6	10 888
Spar 81	170529	1 654,7	9704
Spar 82 Vårlånet	109345	1 495,7	13679
Spar 82	254497	2 822,3	11 090
Spar 83 Vårlånet	114 639	1 354,4	11 814
Spar 83 Höstlånet	161419	1 715,8	10629
Spar 84 Vårlånet	84112	1 087,9	12934

Tabell 9. Sparobligationslånen under budgetåret 1983/84

	Låneskuld den 30 juni 1983 tkr	Krediterade räntor (värdestegr. netto) tkr	Sålda obligationer (inköpsvärde) tkr	Inlösta obligationer (inköpsvärde) tkr	Låneskuld 30 juni 1984 tkr
Spar 66	368578	31 553	–	2 539	397 592
Spar 68	204 738	–138178	–	66560	0
Spar 72	316 225	19731	–	8 972	326984
Spar 73	286860	–143 573	–	143287	0
Spar 74	475 014	26039	–	13218	487 835
Spar 75	1 003 923	8 593	–	76290	936226
Spar 76	1 157 790	– 72734	–	294192	790864
Spar 77	1351802	89464	–	14837	1 426429
Spar 78	1 941 245	118749	–	27495	2 032499
Spar 79	2 262588	175000	–	33 168	2 404420
Spar Extra 80	1 208218	41 197	–	348414	901 002
Spar 80	4 503030	451 044	–	84871	4869203
Spar Extra 81	1 286236	96631	–	370 266	1 012601
Spar 81	1 828948	158327	–	32133	1955142
Spar 82 Vårlånet	1639193	196250	–	44326	1 791 117
Spar 82 Höstlånet	2 905 784	313077	–	93249	3 125612
Spar 83 Vårlånet	1 343 500	140698	10920	39485	1 455633
Spar 83 Höstlånet	–	71 294	1 715 763	18292	1 768765
Spar 84 Vårlånet	–	–	1 065 000[1]		1 065000[1]
Totalt	24083672	1583 162	2 791 683	1 711 594	26746923

[1] Lånet slutredovisas efter budgetårets utgång.

Tabell 10. Vinstsparandets utveckling

År	Antal konton vid årets slut	Innestående vid årets slut mkr mkr	Insatt under året (inkl räntor och sparpremier) sparpremier)	Uttaget under året mkr	Vinstplangrundande belopp mkr	
					september	mars
1972	348300	124,3	130,2	5,9	126,2	
1973	482100	983.0	983,2	124,5	778,1	
1974	568700	1 565,1	774,6	278,0	667,0	
1975	659700	2 240,1	1 014,2	339,2	819.9	
1976	799600	3 010,9	1 285,8	514,8	1 013,0	
1977	1 045900	4 270,1	1 940,3	668,6	1 653,3	
1978	1 135400	5 635,0	2 369,4	999,9	2281,5	
1979	1 194200	6980,1	2747,3	1 442.7	2 206,5	
1980	1 254 700	8440,2	2881,0	1410.7	2718,8	
1981	1 333500	10079,7	3 330,1	1 654,7	3 143,7	
1982	1 425900	11 876.7	4 220,8	2422.4	2846,2	766,1
1983	1 556300	13 550,2	3988,2	2 245,8	3 013,5	4 582,1
1984 juni	1 546800	13 745,7				

Tabell 11. Disponerad rörlig kredit vid slutet av budgetåren 1979/80–1983/84. Miljoner kronor

myndighet m fl	Av riksdagen beviljad högsta kredit den 1/7 1984	Den 30 juni utnyttjad kredit			
		1981	1982	1983	1984
Televerket	–	1 140,0	743,0	145,0	75,0
Televerket: Abonnentutrustningar	–	72,7	550,0	1 100,0	1 525,0
Statens järnvägar	500,0	408,0	138,0	408,0	400,0
Statens vattenfallsverk	575,0	–	–	–	–
Domänverket	600,0	–	–	20,0	–
Postverket	120,0	–	–	–	–
Luftfartsverket	40,0	–	–	–	–
Förenade fabriksverken	300,0	172,0	–	91,0	–
Riksförsäkringsverket	100,0	–	–	–	100,0
Statens jordbruksnämnd					
Prisreglering på jordbruksområdet	120,0	27,3	51,6	10,0	10,0
Säsongmässig lagring av jordbruksprodukter	250,0	193,1	59,9	77,5	106,0
Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö	–	50,0	–	–	–
Råvarukostnadsutjämning	20,0	–	–	2,7	–
Lantbruksstyrelsen					
Förvärv av skogsmark	75,0	164,0	181,5	122,2	59,8
Markförvärv för jordbrukets rationalisering	25,0	–	–	–	–
Skogsstyrelsen	40,0	–	–	–	–
Kammarkollegiet	200,0	–	45,0	200,0	–
Svenska reproduktions AB	0,7	–	–	–	–
Karlskronavarvet AB	8,0	–	–	–	–
Svenska skeppshypotekskassan	139,0	12,9	20,4	–	–
Svenska Tobaks AB	10,0	–	–	–	–
AB Vin- och spritcentralen	10,0	–	–	–	–
Svensk spannmålshandel	35,0	–	–	–	–
Sveriges exportråd	10,0	–	10,0	10,0	10,0
Allmänna bevakningsaktiebolaget	3,0	–	–	–	–
Norrbottens järnverk AB	125,0	–	–	–	–
Stiftelsen Samhällsföretag	400,0	100,0	–	–	–
Stiftelsen Institutet för Företagsutveckling	3,0	–	–	–	–
Forskningsstiftelsen Svensk Gruvteknik	16,0	–	–	12,4	16,0
Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet	200,0	20,8	14,3	7,4	20,9
Regeringen (JoU 1970:3, FÖU 1974:8 och 11, NU 1975/76:49 och 1981/82:52)	3 900,0	1 059,0	364,6	820,2	1 086,8
Summa	7 824,7	3419,9	2 178,3	3 026,4	3 409,6

Tabell 12. Myndigheter med uppdragsverksamhet. Av regeringen medgivna kreditramar för rörliga krediter den 1 juli 1984.

Myndighet	*Kronor*
Domstolsverket	7000000
Försvarets datacentral	4000000
Försvarets forskningsanstalt	7500000
Försvarets läromedelscentral	2000000
Flygtekniska försöksanstalten	8000000
Statens hundskola	2000000
Socialstyrelsen	2000000
Statens bakteriologiska laboratorium	18000000
Statens trafiksäkerhetsverk	1000
Sveriges meterologiska och hydrologiska institut	15000000
Statens väg- och trafikinstitut	3000000
Statens geotekniska institut	2000000
Myntverket	500000
Statistiska centralbyrån	12000000
Datamaskincentralen för administrativ databehandling	16000000
Statens institut för personaladministration och personalutbildning	2500000
Statens veterinärmedicinska anstalt	3000000
Lantbruksstyrelsen, djurens sjuk- och hälsovård	3000000
Lantbruksstyrelsen, lantbrukskemisk laboratorieverksamhet	2000000
Statens maskinprovningar	2000000
Statens utsädeskontroll	2000000
Statens livsmedelsverk	1000000
Konsumentverket	300000
Patent- och registreringsverket	100000
Statens löne- och pensionsverk	1000000
Statens planverk	500000
Statens institut för byggnadsforskning	1000000
Statens lantmäteriverk	26000000
Sveriges geologiska undersökning	700000
Styrelsen för teknisk utveckling	100000
Sprängämnesinspektionen	2000000
Statens provningsanstalt	5000000
SSPA Maritime Consulting AB	3000000
Riksantikvarieämbetet	2000000
Statens mät- och provråd	500000